

J. J. Clamageran

J. — J. CLAMAGERAN

ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

(LOCATIO CONDUCTIO OPERIS ET OPERARUM)

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΣΧΟΛΗΣ

ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ Δ. ΒΑΛΒΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ

(παρά την ὁδὸν Μουσῶν, ἀριθ. 2).

1883

ΠΕΡΙ
ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

1938

ΜΙΣΘΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

J. — J. CLAMAGERAN

ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

(LOCATIO CONDUCTIO OPERIS ET OPERARUM)

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ ΣΧΟΛΗΣ

ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ Δ. ΒΑΛΒΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ

(παρά την ὁδὸν Μουσῶν, ἀριθ. 2).

—
1883

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

(ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ)

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

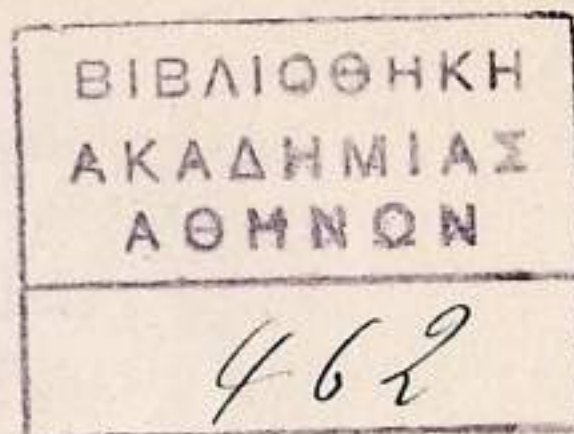
ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

(ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ)

1983

22 ΣΕΠ. 1958

ΤΩ ΤΜΗΜΑΤΙ

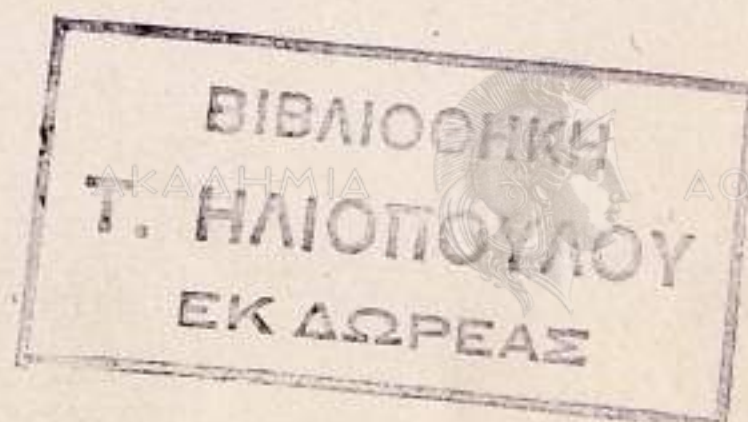
ΤΩ ΝΟΜΙΚΩ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

ΙΕΡΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΠΑΡΙΑΣΣΟΥ

ΕΡΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Ὁ Θουκυδίδης, χαρακτηρίζων ἐν τῷ προοιμίῳ τὴν ἑαυτοῦ συγγραφὴν, ἀπεκάλεσε δικαίως αὐτὴν *κτῆμα ἐς αἰὲ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα* ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι κατηρτίσθη ἐπὶ τῇ βάσει *ταλαιπώρου ζητήσεως τῆς ἀληθείας* (Α', 22. 20· πρβ. καὶ *Krüger Griechische Sprachlehre* [Leipzig 1875.], σελ. 5). Πρῶτον ἴσως ἐν τῷ πνεύματι τοῦ μεγάλου ἐκείνου τῆς ἀρχαιότητος ἀνδρὸς παρέστη ἐνσυνείδητος ἡ ἐννοια τῆς εἰλικρινοῦς καὶ εὐσυνειδήτου πνευματικῆς φιλοπονίας, τῆς γινομένης οὐχὶ χάριν κερδοσκοπίας ἢ γραμματολογικῆς δημοκοπίας ἀλλὰ πρὸς ἀγνὴν καὶ καθαρὰν ἐπιδίωξιν τῆς τεχνικῆς ἢ ἐπιστημονικῆς ἀληθείας. Ἡ τοιαύτη δὲ πρόθεσις ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως τὸ κυριώτατον παντὸς πνευματικοῦ ἔργου προσὸν καὶ τὸν εὐγενέστατον αὐτοῦ χαρακτῆρα, ἰδίως δ' ἐν χρόνοις, οἷος καὶ ὁ παρών, καθ' οὓς πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν φημιζομένων ἔτι τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης θεωρούντων δημιουργοῦσιν ἔργα οὐδὲν ἄλλο δυστυχῶς σκοποῦντα ἢ νὰ θαμβώσωσι τὰ ὄμματα καὶ ἐλαφρύνωσι τὰ θυλάκια τῶν ἀναγνωστῶν. Ὅταν ἄρα διαγινώσκωμεν ἐν τινι ἔργῳ τὴν πρόθεσιν εἰλικρινοῦς καὶ εὐσυνειδήτου λατρείας τῆς τέχνης ἢ τῆς ἐπιστήμης, ἡ δὲ πρόθεσις αὕτη ἐν τῷ σταδίῳ τῆς πραγματοποιήσεως κρίνεται παραγαγοῦσα ἀγλαοτάτους καρπούς, ὀφείλομεν τότε νὰ ἐπιστήσωμεν ἀτενῶς τὴν ἡμετέραν προσοχὴν εἰς τὸ προκείμενον ἔργον, διότι τότε ἔχομεν πρὸ ἡμῶν αὐτῶν ἐν τῶν ἀείποτε μὲν σπανίων καὶ διαπρεπῶν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργημάτων, μάλιστα δ' ἐν οἷς χρόνοις, ὡς εἴρηται, τιθεμένης ἐν μοίρᾳ Κάρους τῆς ἠθικῆς τοῦ καθήκοντος συναισθήσεως, ἡ

πολιτεία ἀπογυμνοῦται, ὡς ἔλεγέ ποτε ὁ Bismarck, εἰς «τυχαῖον ἄθροισμα δικαιωμάτων, εἰδός τι προμαχῶνος καταλλήλου πρὸς τὸν πόλεμον πάντων κατὰ πάντων» ("I. *Estiar* ἀρ. 305, σελ. 699)—καὶ τὸ πᾶν ἰδιοτελῶς θεωρεῖται ἀντικείμενον τῆς κοινωνικῆς εὐμαρείας τοῦ ἀτόμου.

Τοιοῦτον δ' ἔργον προθέμενον ἀγνὴν καὶ καθαρὰν λατρείαν τῆς ἐπιστήμης εἶνε καὶ τὸ προκείμενον, ὅπερ κατὰ μετὰφρασιν παρέχεται εἰς τὸν ἡμέτερον ἀναγνώστην· ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ, ἔξοχος καὶ εὐγενῆς φύσις καὶ ἐπιστημονικὴ δεινότης οὐχὶ τῶν συνήθων, ἀποφαίνεται ὡς ὁ ἀρχαῖος Θουκυδίδης ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ πλείονος μετριοφροσύνης, ὅτι συνέταξεν ἔργον, «οὐ ἡ μόνη ἀρετὴ εἶνε τὸ εὐσυνείδητον αὐτοῦ» ("I. τὸν πρόλογον τοῦ συγγραφέως). Τὴν τοιαύτην δ' ἀπόφασιν τοῦ ἀγνοῦ τούτου ἐπιστήμονος ἐπεκύρωσεν ὡς ἀληθεστάτην καὶ ἡ Νομικὴ τῶν Παρισίων Σχολή, ἀπονείμασα εἰς τὸν συγγραφέα ἐπὶ τῷ ἔργῳ τὸ πρῶτον ἀριστεῖον ἐν τῷ διαγωνίσματι τῶν διδασκτόρων τῷ γενομένῳ ἐν ἔτει 1852. Τούτων λοιπὸν οὕτως ἐχόντων, οἴκοθεν ἤδη κατανοεῖται ἡ σπουδαιότης καὶ χρησιμότης τοῦ προκειμένου ἔργου, ὅπερ εὐχόμεθα ἐκ βάθους ψυχῆς νὰ καταστῇ ἀντικείμενον μιμήσεως ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν συνεγράφη.

Τοῦτο δ' εὐχόμεθα, διότι ἔτι δυστυχῶς παρ' ἡμῖν τὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα οὐ μόνον εἶνε πλανῆται τῆς Ἀνατολῆς δεχόμενοι τὸ φῶς παρὰ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων τῆς Δύσεως, ἀλλὰ συνήθως καὶ τοσοῦτον κακότεχνοι καὶ βέβηλοι τοῦ φωτὸς ἀγωγοί, ὥστε ἀντὶ ν' ἀνατεῖλῃ καὶ παρ' ἡμῖν ἀστράπτων ὁ ἥλιος τῆς δυτικῆς σοφίας, παρέχεται μόνον εἰς τὸ πνεῦμα ἡμῶν συγκεχυμένη τις καὶ τεθαμβωμένη πυγολαμπίδος αἴγλη, ἀμαυρουμένου οὕτως εἰπεῖν τοῦ χρυσοῦ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἀδεξίων ἡμῶν συγγραφέων. Καὶ ἐν ᾧ πάντοτε, ἐπεξερχόμενός τις ἐκκρίτου τινὸς τῆς Δύσεως συγγραφέως ἔργον, αἰσθάνεται ἑαυτόν, ὡς λέγει ὁ φιλόλογος Cobet (ἐν *Mnemosyne*, τόμ. VI τῆς

νέας σειρᾶς, σελ. 53), ἀρχινούστερον καὶ διορατικώτερον, ὁ ἀναγινώσκων εὐδοκιμοῦν τι παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικὸν πόνημα ἀναγκάζεται νὰ ἐκφωνήσῃ τοὺς στίχους τοῦ μακαρίτου Δ. Παπαρρήγοπούλου, οὓς, φαίνεται, ἐνέπνευσεν εἰς ἐκεῖνον ὡς πεποιθήσιν ἡ ἐπιστημονικὴ νεοελληνικὴ φιλολογία :

Ματαιότης! ἀλλὰ εἶναι ἡ παιδεία ματαιότης·
Ψεύδη ὅπισθεν γριφώδους ὀχυρούμενα σκηνῆς·

(ἐν *Ποιήσεσι*, σελ. 57). Ἄλλ' ἐννοεῖται ὅτι μετὰ τοιαύτης παιδείας, ἣν Ῥωμαῖος νομοδιδάσκαλος οὐδόλως θὰ ὤκνει ν' ἀποκαλέσῃ πταισματικὴν (L. 9 §. 5 D. loc. 19. 2 : «Celsus etiam imperitiam culpaē adnumerandam — scripsit»), οὔτε ἀληθῆς ἐπιστήμη δύναται νὰ κριθῇ ὑπάρχουσα, οὔτ' ἐλπίς δὲ μάλιστα εἶνε νὰ ὑπάρξῃ ποτέ, ὅταν ὁμολογῇται ἀπαραίτητος πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἐπίδοσιν πάσης ἐπιστήμης οὐ μόνον περιουσία τις ὁμοκέντρων ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ταλαιπώρων ἐξευρημάτων εὐσυνειδήτου πνευματικῆς φιλοπονίας, ἀλλὰ καὶ εὐσύνοπτός τις γενικὴ συστηματοποιήσις αὐτῶν (¹), ἵνα μὴ ἀποβαίνωσιν ἐκάστῳ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἰδίας ἀντιλήψεως

rudis indigestaque moles,

Nec quicquam nisi pondus iners, congestaque eodem

Non bene iunctarum discordia semina rerum,

ὡς λέγει ὁ Ὀβίδιος ἐν *Metam.* I, v. 7—9. Καὶ περὶ τούτου δ' ἐξηγούμεθα σαφέστερον.

(¹) Οἱ μεταφρασταὶ τῶν *Στοιχείων* τοῦ Δημοσίου Διακαίου τοῦ Macarel ἀποφαίνονται (σελ. ιβ') ὅτι «τὰ διδακτικὰ συγγράμματα εἶνε ἔργον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν μετριωτέρων συγγραφέων. Οἱ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες σπανίως συγκεφαλαιοῦν τῶν ἄλλων τὰς γνώσεις, σπανίως ἐγκαταγίνονται εἰς ιδέας, αἱ ὅποῖαι ἔγιναν δεκταὶ καὶ ἀφιλονεί-

Γνωσταί εἰσιν αἱ νομικαὶ τῶν Γάλλων ἐργασίαι ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἀστικοῦ αὐτῶν κώδικος μέχρι τοῦ 1839. ἐπὶ τε τοῦ ὅλου τῆς ἀστικῆς αὐτῶν νομοθεσίας καὶ ἐπὶ τῶν διαφορῶν καθ' ἕκαστον αὐτῆς μερῶν. Καὶ ὁμῶς αὐταὶ αἱ ἐργασίαι αἱ καθαρῶς ἐπιστημονικαί, αἱ πολύτιμοι ἄλλως καὶ διαπρεπεῖς, ἐθεωρήθησαν χασματικαὶ καὶ ἐλλειπεῖς διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι δὲν παρήγαγον σύγγραμμα ἐπιτήδειον πρὸς συστηματοποίησιν τῶν κεκτημένων ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν καὶ παρέχον σχέδιον σπουδῶν πρὸς κτῆσιν εὐρυτέρων γνώσεων. Ἡ ἑλλειψις δ' αὕτη καθίστατο ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ μᾶλλον ἐπαισθητή, ὅτε ἐν ἔτει 1839. δύο καθηγηταὶ ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τοῦ Στρασβούργου, ὁ Aubry καὶ ὁ Rau, μετεφύτευσαν ἐν τῇ Γαλλίᾳ τὸ διαπρεπὲς καὶ πασίγνωστον σύγγραμμα τοῦ Zachariae ("I. τὸν πρόλογον τῶν μεταφραστῶν ἐν τόμ. Α', σελ. v—vi). Τί λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ἡμεῖς περὶ τῆς ἐγχωρίου παιδείας, ἡμεῖς οἱ στερούμενοι οὐχὶ μόνον τοιοῦτου συγγράμματος,

κητοί. Καθὼς οἱ τολμηταὶ ὁδοιπόροι περιφρονοῦν τὰς πεπατημένας ὁδοὺς καὶ τρέχουν εἰς εὐρεσιν ἀγνώστων τόπων, οἱ συγγραφεῖς ὁρμῶνται εἰς ἀνακαλύψεις νοερὰς, χωρὶς νὰ ἐνδιατρίβουν εἰς τὰ ἤδη ἀνακαλυφθέντα». Ἀλλὰ τὰ διδακτικὰ συγγράμματα οὐ μόνον εἶνε δημιουργὰ ἐπιστημόνων, ἀλλὰ καὶ ἔμμεσοι τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης παράγοντες, διδάσκοντα τί τὸ ἤδη ἐξευρημένον, ἵνα πέραν αὐτοῦ χωρήσῃ ἡ μεγαλοφυΐα. Ἄλλως δὲ πῶς εἶνε δυνατὸν καὶ οἱ τολμηταὶ ὁδοιπόροι νὰ δράμωσι πρὸς ἀνεύρεσιν ἀγνώστων τόπων ἄνευ γεωγραφίας καὶ γεωγραφικοῦ χάρτου περὶ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν; Ἐκτὸς δὲ τούτου ὅλως ἀφιλοσόφητοι ἐδείχθησαν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος μεταφρασταί, μὴ διαγνόντες τὴν οὐσιώδη φύσιν καὶ τὴν σπουδαιότητα συγγράμματος περιέχοντος τὸν κύκλον τῶν ἤδη ἐξευρημένων ὁμοκέντρων ἐπιστημονικῶν ἀλη-

ἀπαραιτήτου χάριν τοῦ μέλλοντος τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐν γένει εὐσυνειδήτου ἐπιστημονικοῦ πονήματος, ἡμεῖς οἱ ἔχοντες ἄφρον ἄφρον καὶ πάταγον καμπανίτου, ἀλλ' ἀντὶ γνησίου τοιοῦτου οἴνου τὴν ἐν Ἑλλάδι κατασκευαζομένην νοθείαν αὐτοῦ, ὡς εἶπέ τις ἄλλοτε ἀναλόγως περὶ τῆς εὐφυΐας διαπρεποῦς παρ' ἡμῖν νομοδασκάλου; ("Ι. Κ. Παπαρρηγοπούλου Τὸν μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμόν κτλ. ἐν σελ. 13.)

Ἄλλ' ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτη κατάστασις εἶνε ἀνάξιον νὰ ὑπάρχῃ ἐν χώρᾳ οἷα ἡ ἡμετέρα καὶ κατὰ χρόνον οἷος ὁ παρών. Ὁ μακαρίτης Γ. Μαυροκορδάτος ἐν τῷ ἀγνώστῳ ἤδη *Ἑγχειριδίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐμπορικῆς Νομοθεσίας* (Τόμ. Α', σελ. θ') ζητήσας τὴν αἰτίαν νὰ θεωρήσῃ «ἀνύ-

θειῶν. Ὁ δημιουργὸν εὐσυνειδήτως τοιοῦτον σύγγραμμα εἶνε πινακογράφος τῆς ἐπιστήμης καὶ ἱστοριογράφος τῆς ἐσωτερικῆς τῆς ἀνθρωπότητος ἱστορίας, τῆς περιεχούσης οὐχὶ τὰς κατακτήσεις τῶν ὅπλων ὡς ἡ ἐξωτερική, ἀλλὰ τοὺς θαυμασίους θριάμβους τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἦτοι τὸν πολιτισμόν, ὡς ὀρθότατ' ἀποφαίνεται ὁ πολὺς **Wirchow** ("Ι. *Γαληνὸν* ἔτ. Δ', ἀρ. 42). Ἐπειδὴ δὲ σήμερον αἱ νέαι ιδέαι εἶνε κομῆται τοῦ πνευματικοῦ στερεώματος (Πρβ. **Taillandier** *Réflexions sur les lois pénales*, σελ. 4) καὶ μόνον ὡς ἀπλῆ Ἑλληνικῆς ἐφημερίδος ἐπιγραφὴ δύνανται ν' ἀναφαίνωνται συχνότερον, δὲν γινώσκομεν κατὰ τί ὁ προστιθεὶς λίθον τινὰ εἰς τῆς ἐπιστήμης τὸ οἰκοδόμημα ὑπερέχει τοῦ ἐμφανίζοντος εἰς τὰ ὄμματα ἡμῶν ἀκριβῶς τὸ αἰγλήεν μέγαρον τῆς μέχρι τοῦδε ἐξευρημένης σοφίας. Ταῦτα ἐκρίναμεν καλὸν νὰ σημειώσωμεν ἔνεκα τῆς παρ' ἡμῖν ἀκμαζούσης τάσεως πρὸς τὸ εἰπεῖν τι ἄγνωστον, — τάσεως ἐξασκουμένης ἀναντιρρήτως ἄνευ προεπιγνώσεως τῶν ἤδη ἐγνωσμένων καὶ οὐδὲν εἰκότως παραγούσης.

παρκτον τὴν φημιζομένην Ἑλληνικὴν Νομολογίαν», ἡ-
 χήθη ἔπειτα περὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου «νὰ εἶπη μετὰ μίαν
 ἑκατονταετηρίδα· «Ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας
 μου μὴ μνησθῆς Κύριε! »». Ἀλλ' ἡμεῖς, περὶ συγγραμ-
 μάτων καὶ καθ' ὅλου περὶ παιδείας ποιούμενοι τὸν λόγον,
 εὐχόμεθα νὰ δυνηθῇ ὅτι τάχιστα τὸ ἔθνος νὰ ζητήσῃ ἁ-
 φεσιν τῶν ἀμαρτιῶν τῆς ἀταλαιπώρου αὐτοῦ μελέτης καὶ
 τῆς ῥαθύμου συγγραφῆς τῇ γενναίᾳ τέλος καὶ ἀνθρωπι-
 στικῇ φιλοπονίᾳ τῶν περὶ τὰ γράμματα' ἀσχολουμένων,
 διότι—καὶ πρέπει νὰ ἔχωμεν ἀκράδαντον περὶ τούτου πε-
 ποίθησιν—ἐὰν τὰ ἡμέτερα ἔχωσι μέχρι τοῦδε κακῶς καὶ
 ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ
 ἔθνους, οὐδεὶς ἄλλος κυρίως πταίει ἢ ἡ κατερῥαθυμημένη
 παρ' ἡμῖν παιδεία ἢ μὴ παραγαγοῦσα ἀσφαλῆ καὶ ἄρχου-
 σαν περὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψευδοῦς πεποίθησιν, ἀλλὰ
 περὶ ἀμφοτέρων δημιουργήσασα τὴν πασίγνωστον ἐκείνην
 τοῦ μὴ χάνεσαι ἀδιαφορίαν, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐψι-
 μυθιωμένη τις ἐν Ἑλλάδι μορφή τοῦ μηδενισμοῦ ἐν τῇ
 σφαίρᾳ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ καθήκοντος.

Mais les indifférents ne sont que des athées ;
 Ils ne dormiraient plus s'ils doutaient un seul jour

(*Alfred de Musset L'espoir en Dieu ἐν ταῖς Poésies Nou-
 velles*). Πᾶσαι αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι διὰ διαφόρων
 ὁδῶν ἓνα καὶ μόνον γενικὸν καὶ τελικὸν ἐπιδιώκουσι σκο-
 πὸν—τὴν ἀείποτ' εὐρυτέραν τοῦ ἀγαθοῦ πραγμάτωσιν,
 ὅπερ εἶνε καὶ ὁ καθολικώτατος τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἀν-
 θρωπότητος ἐν γένει σκοπός.

Endlich begehrt er das Gute, das ihn erhebet und werth macht;

εἶπε περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὁ ποιητὴς τοῦ Ἑρμάννου καὶ τῆς
 Δωροθέας (ἐν τῷ α' ἄσματι). Ἀλλ' ἐκ τούτου, νομίζω,
 εὐθύτατα ἔπεται ὅτι ὅπου εἰλικρινῆς καὶ εὐσυνείδητος

πνευματική φιλοπονία δὲν καταβάλλεται πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ γενικοῦ καὶ τοῦ πολίτου καὶ τοῦ ἀνθρώπου προορισμοῦ, ἐκεῖ τὸ κοινωνικὸν καὶ τὸ πολιτικὸν σύστημα ὑπάρχουσιν ἀναμεμιγμένα

a quel cattivo coro

Degli Angeli, che non furon ribelli,
Ne fur fedeli a Dio, ma per sè foro

(Dante Inferno, III).

Πάντα τὰ ἤδη προειρημένα ὑπῆρξαν οἱ λόγοι, οἵτινες ἤγαγον ἡμᾶς εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ προκειμένου ἔργου, τοῦ φέροντος, ὡς εἴρηται, ἐπὶ κεφαλῆς τὴν ὁμολογίαν τῆς καθαρᾶς καὶ εὐσυνειδήτου ἐπιστημονικῆς ἐξεργασίας, — ἥς (μεταφράσεως) τὸ πρῶτον μέρος ἤδη ἐξετυπώσαμεν⁽²⁾. Ἡ μετάφρασις δ' ἡμῶν ἐγένετο μετὰ πλείστης ἀκριβοείας καὶ οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Γαλλικῷ κειμένῳ τῆς μεταφρασθείσης ὕλης, ὅπερ νὰ παρελείφθῃ ἐν τῇ μεταφράσει τῇ Ἑλληνικῇ. Γινώσκουμεν τί θεωρίας περὶ μεταφραστικῆς φιλοπονίας ἐξήνεγκον διάσημοι ἄνδρες, οἷον ὁ μεταφραστής τῆς Αἰσθητικῆς τοῦ Ἑγέλου Ch. Bénard (*Cours d'Esthétique, par W.—Fr. Hegel*, μέρ. α', σελ. VI—VIII) καὶ ὁ Éd. Laboulaye ὁ μεταγλωττίσας τὴν *Historiar* τῆς παρὰ Ῥωμαίους Ἀστικῆς Δικονομίας τοῦ Φερδινάνδου Walter (σελ. IX—X), ἀλλὰ νομίζω ὅτι, καὶ ἂν εἰς τοὺς εἰρημένους μεταφραστὰς ἀπονεύωμεν ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτῶν στέφανον δάφνης, πρέπει ἔπειτα οὕτως ἐστεφανωμένους αὐτοὺς ν' ἀποπέμψωμεν ἐκ τοῦ κύκλου τῶν μεταφραστικῶν ὑποδειγμάτων ὡς ὁ Πλάτων τοὺς ποιητὰς ἐκ τῆς πολιτείας (Πλάτ. Πολιτ. Γ', 398 A). Ἄν ἡ περὶ τὴν μετά-

(²) Τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μερῶν, περὶ ὧν ἴδε τὸν πρόλογον αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπ' ἑκεῖνον ἡμετέραν σημείωσιν.

φρασιν καὶ τὴν ἐν τῇ μεταφράσει διασκευὴν τοῦ κειμένου ἐλευθερία ὑπάρχει ἐνίοτε ἀσπαστὴ εἰς τινὰς δοκίμους ἐπιστήμονας, συχνάκις δύναται ν' ἀποβῇ τὸ κρησφύγετον καὶ τὸ παραπέτασμα τῆς ἀδεξιότητος καὶ τῆς ἀμαθείας. Ἐκτὸς δὲ τούτου εὖλογος, νομίζω, εἶνε ἡ ἀπαίτησις νὰ ὑπάρχει ἐν τῇ μεταφράσει ὁ συγγραφεὺς καὶ οὐχὶ τὸ τέρας τῆς ἀναμίξεως καὶ συγχύσεως συγγραφέως ἅμα καὶ μεταφραστοῦ. Ὅταν διαφωνῇ τις καθ' ὕλην ἢ κατ' εἶδος πρὸς τὸν συγγραφέα ὃν μεταφράζει, ἂν μὴ δύναται νὰ πράξῃ ὅ,τι ὁ Aubry καὶ ὁ Rau ἔπραξαν κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου τοῦ Zachariæ, ἥτοι νὰ συνεργασθῇ μετὰ τοῦ συγγραφέως καὶ νὰ καταστήσῃ οὕτω τὴν μετάφρασιν αὐτοῦ ἄλλην ἐτερόγλωσσον ἔκδοσιν τοῦ πρωτοτύπου πονήματος, ὡς οἱ πρὸ μικροῦ μνημονευθέντες μεταφρασταὶ ἀποφαίνονται (σελ. XII), ὀφείλει, ἂν ἔχῃ πεποιθήσιν περὶ τῆς ὑποστάσεως τῶν λόγων τῆς διαφωνίας, νὰ διακρίνῃ ἑαυτὸν διὰ σαφοῦς ὁροθετικῆς γραμμῆς ἀπὸ τοῦ συγγραφέως, οὐχὶ δὲ νὰ συναναμίξῃ ἑαυτὸν μετ' ἐκείνου. Ἔστω δὲ βέβαιος ὅτι τοῦτο οὐδεὶς συγγραφεὺς ἤθελε στέρξῃ καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Βεκκαρίου, ἐπιδοκιμάσαντος τὴν τοῦ Morellet διασκευαστικὴν ὅπωςδήποτε μετάφρασιν τοῦ *περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν* συγγράμματος αὐτοῦ ("I. τὴν τοῦ Κοραῆ μετάφρασιν ἐν σελ. θ' τῆς 2. ἐκδ. καὶ τὴν τοῦ Bergk Γερμανικὴν ἐν σελ. 2), οὐ μόνον εἶνε περιεργότατον ἀλλὰ καὶ μοναδικόν.

Ἐνεκα τούτων τῶν λόγων ἐν τῇ ἐμῇ μεταφράσει οὐδεμία μὲν ἐγένετο παράλειψις οὐδ' ἀλλοιώσις τῶν τοῦ κειμένου πλὴν τῆς ἐπιπόνου μεταβολῆς τοῦ τοῖς Γάλλοις συγγραφεῦσι συνήθους ἀλλ' ἀρχαίου τρόπου τῆς τῶν πηγῶν παραπομπῆς εἰς τὸν παρὰ τοῖς νεωτέροις ἐθιζόμενον, ὡς πολλὰ τὰ πλεονεκτήματα ἔχοντα (Πρβ. Παπαρό. Γεν. Ἀρχ. Α', §. 22 ἐν τέλ., Μακκελδ. Α', §. 65 τῆς α' ἐκδ.), οὐδὲν δὲ εἰς τὸ ἔδαφος προσετέθη πλὴν τῆς παρεγγραφῆς λατινικῶν τινῶν ἢ γαλλικῶν ἐνιαχοῦ ὅρων ἢ τινῶν ἐπε-

ξηγήσεων, τῆς διορθώσεως ἀνακριβῶν τινων εἰς τὰς πηγὰς παραπομπῶν καὶ τινων ἄλλων ἀνεπαισθήτων περὶ τὸν ἀριθμητικὸν τῶν σημειώσεων προσδιορισμὸν μεταβολῶν, — ὧν ἡ εἰδικωτέρα παράστασις θ' ἀπετέλει καθαρὰν μικρολογίαν. Ἀλλὰ δ' ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους σημαντικώτεραι προσθῆκαι ἐγένοντο αἱ ἐξῆς.

Εὐθὺς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ συγγράμματος προσετέθη πίναξ τῶν πηγῶν τῆς προκειμένης κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων θεσμοθεσίας, ὃν ἀπῆτει καὶ τοῦ παρόντος συγγράμματος ἡ εἰδικότης καὶ ἡ εὐκολία περὶ τὴν σημείωσιν καὶ ἀντίληψιν τῶν πλειοτέρων ἐν τε τῷ κειμένῳ καὶ ταῖς σημειώσεσι παραπομπῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς πηγὰς τοῦ ἐν τούτῳ τῷ συγγράμματι ἐρμηνευομένου θεσμοῦ. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ πίνακι ἐσημειώσαμεν καὶ ὅ,τι ἄλλο περὶ τῆς προκειμένης ὕλης κατάλληλον ἐκρίναμεν ἀναφορικῶς πρὸς τε τὴν παρ' ἡμῖν καὶ τὴν ἐν γένει χρησιμότητα τοῦ βιβλίου. Ἐν τέλει δὲ τοῦ συγγράμματος παρηρτήθησαν ὑφ' ἡμῶν σημειώσεις τινὲς ἔχουσαι πρὸς τοῦ συγγραφέως τὸ κείμενον τὴν σχέσιν τοῦ πρακτικοῦ δικαίου πρὸς τὸ ἀστικόν: «*adiuvandi, vel supplendi, vel corrigendi — gratia, propter utilitatem publicam* (L. 7 §. 1 D. de just. et jur. 1. 1). Διὰ βραχέων δὲ καὶ οὐσιαστικώτερον χαρακτηρίζοντες καθ' ἑαυτὰς τὰς ἡμετέρας σημειώσεις παρατηροῦμεν ὅτι ἐν αὐταῖς ἀπεβλέψαμεν οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ τοῦ δικαίου ὠφέλειαν ἀλλὰ καὶ γενικώτερον εἰς τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν τὴν ἀείποτε ὠφέλιμον, φρονοῦντες ὅτι οὕτως ὀφείλει νὰ σκέπτηται καὶ νὰ πράττῃ πᾶς γνήσιος πάσης ἐπιστήμης θεράπων. «Ὁ κύριος ἡμῶν σκοπός, λέγει ὁ μέγας ἐκεῖνος φυσιοδίφης, ὁ Justus von Liebig, δὲν εἶνε ἡ ὠφελιμότης, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη· ἡ ἐπιστήμη εἶνε πάντοτε ὠφέλιμος, διότι πᾶν εἶδος γνώσεων ἀνυψοῖ τὰς ἡμετέρας δυνάμεις, τὰς τε πνευματικὰς καὶ τὰς σωματικὰς. Σπουδάζομεν πᾶν φυσικὸν φαινόμενον, χωρὶς νὰ ἐρωτήσωμεν περὶ τῆς ὠφελείας αὐ-

τοῦ· ἐν τῷ βίῳ δὲν εἶνε πάντα χρήσιμα καὶ ἐπωφελῆ. Τὸ οὐράνιον τόξον, τὸ ἐν τῇ ὑπεργείῳ αὐτοῦ καλλονῇ παρὰ παντὶ παρήγορα συναισθήματα διεγείρον, οὐδεμίαν ἄμεσον παρέχει τῷ ἀνθρώπῳ ὠφέλειαν, ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῆς φυσικῆς ἐρεύνης, ὡς ἡ ζήτησις μέσου ἵνα καταστήσωμεν πόσιμον τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἢ προφυλάξωμεν τὸ βούτυρον ἀπὸ τοῦ ταγγίσματος» (*Ueber das Studium der Naturwissenschaften* σελ. 22). Ἐνεκα δὲ τούτου ἐν ταῖς ἡμετέραις σημειώσεσιν ὁ ἀναγνώστης θὰ εὕρῃ οὐκ ὀλίγα, ἅπερ ἐν πρακτικωτέρῳ συγγράμματι ἐδύναντο νὰ λείπωσιν ἄνευ τινὸς βλάβης τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ—καὶ παρακαλεῖται νὰ μὴ ξενισθῇ ἐπὶ τούτῳ.

Ὡσαύτως δὲ ἡ εὐθυκρισία τοῦ ἀναγνώστου ὀφείλει νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τὴν ἀσύμμετρον ἴσως σχέσιν, ἣν ἔχουσιν αἱ ἡμέτεραι σημειώσεις πρὸς τοῦ συγγραφέως τὸ κείμενον. Δύο λόγοι ἀκράδαντοι τὴν βάσιν κατέστησαν ἡμῖν ἀναγκασίαν τὴν τοιαύτην σχέσιν, ὧν ὁ μὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἐπιστημονικός, ὁ δ' ἕτερος νεοελληνικός.

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ νομοδιδασκάλου Νερατίου ἐν I. 2 D. de jur. et fact. ign. 22. 6 «τὸ δίκαιον δύναται καὶ ὀφείλει νὰ εἶνε ὠρισμένον», πολλῶν δὲ μᾶλλον ἕκαστος θεσμός ἐν εἰδικῇ συγγραφῇ ἐκτιθέμενος. Ἄν λοιπὸν χάριν λεπτομερεστέρως κατὰ γε τὸ ἐνὸν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ παραστάσεως τῆς περὶ βιομηχανικῆς μισθώσεως θεσμοθεσίας τῶν Ῥωμαίων παρέβημεν τῆς συμμετρίας τὰς σχέσεις, νομίζομεν ὅτι ἡ παράβασις ἡμῶν ἀποχρώντως δικαιολογεῖται καὶ ἐπιδοκιμάζεται.

Ἄλλ' ὑπάρχει, ὡς εἴρηται, καὶ ἕτερός τις λόγος παραγωγικὸς τῆς περὶ ἧς πρόκειται παραβάσεως καὶ ὃν ἄνωτέρῳ ἀπεκαλέσαμεν νεοελληνικόν. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι πανταχοῦ τὴν σήμερον ἐπιδιώκεται ἡ σαφήνεια καὶ τὸ Εὐριπίδειον (Ὁρέστ. στ. 397)

— — σοφόν τοι τὸ σαφές, οὐ τὸ μὴ σαφές

θεωρεῖται νῦν ὡς τὸ σύμβολον τῆς συγγραφικῆς παραστά-

σεως· τὰ χωρὶς παραδειγμάτων διδάγματα ἀπὸ τοῦ Βύρωνος ἤδη ἐκηρύχθησαν «ἀπατελοῦντα λόγους πολὺ κακούς» (³), ὥς καὶ ὁ Δημοσθένης ἐν γένει ἐνόμιζε μάταιον καὶ κενὸν ἅπαντα λόγον, ἂν ἀπῇ τὰ πράγματα (Ὀλυνθ. Β', 12), καὶ, καθ' ὅλου εἰπεῖν, αἱ savantes obscurités καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ θεολογίᾳ ἀσπλάγχνως καταδιώκονται πρὸς ὠφέλειαν, ἐννοεῖται, καὶ τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς καὶ τῆς κοινωνίας. Ἀλλ' ἡ σαφήνεια δὲν εἶνε ἀδελφὴ τῆς περιττολογίας οὐδὲ πολεμία πρὸς τὴν βραχυλογίαν, τοῦναντίον δὲ μάλιστα ἡ καθαρὰ τῶν ἐννοιῶν ἀπλότης κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην καὶ συντόμως ἐκφράζεται. Τοῦτο δ' ὅμως παρ' ἡμῖν προκειμένου περὶ ἐπιστημῶν δὲν ἰσχύει, διότι, μὴ καλλιεργουμένης ἐν τῷ παρόντι ἀποχρώντως διὰ τῶν λεγομένων ἀνθρωπιστικῶν καὶ ἄλλων εἰδικωτέρων σπουδῶν τῆς ἡμετέρας ἀντιληπτικῆς δυνάμεως ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς προκαταρκτικῆς μαθήσεως καὶ ἀγνοουμένης τῆς τέχνης τῆς συγγραφικῆς, αἱ ἐπεξηγήσεις καὶ αἱ ἐπαναλήψεις, αἱ παραθέσεις καὶ αἱ ἐρμηνεῖαι πρέπει νὰ γίνωνται τοσαῦται καὶ τοιαῦται, ὥστε ὁ συγγράφων ἐπιστημονικὸν τι πόνημα, ἂν θέλῃ ἀναγινωσκόμενος νὰ κατανοηθῇ καὶ πὼς νὰ ὠφελήσῃ, οὐχὶ μόνον τοῦ συμμέτρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑπερμέτρου ἐνίοτε τὰ ὅρια ἀναγκάζεται νὰ ὑπερβῇ.

Εἰς τὴν ἐν ταῖς σημειώσεσιν ἔκθεσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν περὶ μισθώσεως βιομηχανίας ὁρισμῶν τοῦ τῶν Ῥωμαίων δικαίου δὲν ἐκρίναμεν κατάλληλον νὰ παραρτήσωμεν ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τὰς ἀναλόγους ἢ σχετικὰς διατάξεις τοῦ Νομοσχεδίου τοῦ Ἀστικοῦ Ἑλληνικοῦ Νόμου, μὴ τυχόντος ἔτι τῆς νομοθετικῆς κυρώσεως, ἀλλὰ τοῦναντίον ὑποβληθέντος νεωστὶ εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἡμετέρων νο-

(³) "I. *Memoires de lord Byron publiés par Thomas Moore, traduits de l'anglais par Madame Louise Sw.-Belloc* τόμ. Γ', σελ. 109.

μικῶν συμβούλων· ἄλλως δὲ ἡ τοιαύτη προσθήκη θὰ ἦτο πάντοτε ἀτελής μὲν ὡς ἔκθεσις καὶ ἐρμηνεία τῆς μελλούσης ἡμῶν ἀστικῆς νομοθεσίας ἐν τῷ προκειμένῳ ἡμῖν θεσμῷ, κατ' οὐδὲν δὲ τῆς νῦν ὑφισταμένης ἐνισχυτική, εἰρωνεία δὲ τῆς λεγομένης συγκριτικῆς δικαιολογίας, ἂν τυχὸν ἡξίου ὅτι ἐξυπηρετεῖ πῶς ἐκείνην. Ὁ δὲ φόβος τοῦ κ. Παραρρήγοπούλου (Ἐν. Δ. β', σελ. 5') μὴ τυχὸν «ὅταν ἔλθῃ ἡ τῆς ἐπιψηφίσεως (τοῦ Νομοσχεδίου) ἡμέρα — — εὐρεθῶμεν ὑπὸ τὸ κράτος νόμου, οὐ νὰ ἦ πάντως ἄγνωστος ἡ πρὸς τὸν νῦν ἰσχύοντα σχέσις» ἐκφράζει μὲν πικρὰς πείρας μελαγχολικὴν κρίσιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε *metus vani hominis*, ἀλλ' ὅμως πάλιν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ τοιοῦτος, *qui merito et in homine constantissimo cadat* (L. 6 D. quod met. c. g. e. 4. 2). Παρατηρήθη ἤδη ὅτι οἱ νεώτεροι τοῦ ἀστικοῦ δικαίου κώδικες περιέχουσι κατὰ μέγιστον μέρος Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον, δηλαδὴ τὰς γνώμας τῶν συντακτῶν αὐτῶν περὶ τοῦ ἀληθοῦς περιεχομένου τῶν νόμων τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ περὶ τῆς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἰσχύος αὐτῶν· τοῦτο δὲ οὐδ' αὐτὸς ἔτι ὁ Γαλλικὸς Κώδιξ διαψεύδει, δν ὡς προελθόντα ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐδυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν ὅτι θ' ἀνεύρωμεν τὰ μάλιστα διάφορον τοῦ προτέρου δικαίου, ἀλλὰ παρ' ὧ, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Windscheid (I §. 6, σημ. 2), ἀνευρίσκομεν τὸ ἐνοχικὸν ἰδίως δίκαιον κατ' ἐπιτομὴν συντεταγμένον τῶν διαφόρων *traités* τοῦ Pothier (Πρβ. καὶ Καλλ. Α', σελ. 13 καὶ Θέμιδα Δ', σελ. 98). Τούτων δ' ὅμως οὕτως ἐχόντων [καὶ περὶ τοῦ ἡμετέρου, ἐννοεῖται, Νομοσχεδίου ἰσχυόντων, τὸ μέγιστον μέρος ἐν τῷ Ἀστικῷ ἡμῶν Κώδικι ἔσται Ῥωμαϊκόν, ἔχον πρὸς τὸ προηγούμενον δίκαιον τὴν σχέσιν τῆς ἐπαναλήψεως, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἔσται ἡ νεώτερον δίκαιον (ὅρισμοὶ περὶ νέων σχέσεων), καθ' ὃ δὲν πρόκειται περὶ σχέσεως πρὸς τὸ τέως ἰσχύον, τὸ δὲ νεωτεριστικόν, ἥτοι μεταβλητικὸν τοῦ προτέρου δικαίου, οὐ ἂν ὑπάρξῃ ἄγνοια ἐν τῇ πρὸς ἐκεῖνο

σχέσει, αἰτία ἔσται ἡ τοῦ προτέρου ἔλλειψις μαθήσεως, ὥστε προτιμότερον, πρὶν μάθωμεν τὸ νέον δίκαιον, νὰ γινώσκωμεν καλῶς τὸ παλαιὸν καί, ταύτης τῆς γνώσεως προϋπαρχούσης, εὐκολος ἀποδύσεται καὶ ἡ τῆς πολυθρῦλῆτος σχέσεως ὡς ἐν παντὶ νομοθετήματι τροποποιοῦντι ἢ καταργοῦντι προγενέστερον δίκαιον.

Ἄλλ' ὅμως αὐτὴ αὕτη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ὑπόνοια φέρει ἡμᾶς εἰς τελευταίην τινὰ παρατήρησιν, ἣν ἄλλοτε ἐν ἄλλῃ ἡμῶν πραγματείᾳ εἰδικώτερον θ' ἀναπτύξωμεν, ἀλλὰ περὶ ἧς καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ὀφείλομέν τινα νὰ εἴπωμεν.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι σήμερον παρ' ἡμῖν ζῶσι καὶ βασιλεύουσι τὸ δὴ λεγόμενον αἱ καλούμεναι πολιτικαὶ ἐπιστήμαι καὶ ὅτι ἔργον τι περὶ τοῦ τῶν Ῥωμαίων δικαίου θεωρεῖται ἤδη ἀνῆκον εἰς τὸν πεπαλαιωμένον τῆς ἐπιστήμης συρμόν, πρὸς ὃν δυσχεραίνουσιν οἱ τῶν νεωτέρων χρόνων κομφοὶ καὶ φιλόκαλοι ἐπιστήμονες. Ἐν πρώτοις, νομίζομεν, δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι, ὡς πᾶσαι αἱ ἐπιστήμαι, οὕτω καὶ πάντες μιᾶς ἐπιστήμης οἱ κλάδοι εἶνε ὡσαύτως ἄξιοι τιμῆς καὶ σεβασμοῦ, διότι πάντες προτίθενται διὰ διαφόρων τάσεων τὸν αὐτὸν τελικὸν σκοπόν, ἥτοι τὴν διὰ τοῦ ἀληθοῦς πραγμάτωσιν τοῦ ἀγαθοῦ. Ἄλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν εἶνε δυνατὸν καὶ ν' ἀρνηθῇ τις ὅτι, ὡς ἐκάστη ἐπιστήμη, οὕτω καὶ ἕκαστος ἐπιστήμης κλάδος κτᾶται ἐνίοτε ἐν περιόδοις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μακρὰς τὴν δημοσίαν εὐνοίαν καὶ ὅτι, ὡς λέγει ὁ κ. Henri de Parville (*L'électricité et ses applications* σελ. 1), « ἡ λέξις **opportunisme** δὲν εἶνε λέξις ματαία», ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι ἡ εὐνοία προϋποτίθησι τὴν γνῶσιν τοῦ εὐνοουμένου, ὅπου δ' ὅμως καὶ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ αἱ πολιτικαὶ ἐπιστήμαι ἐφείλκυσαν τὴν δυσμένειν καὶ τὴν εὐνοίαν, χωρὶς μήτ' ἐκεῖνο σαφῶς νὰ γνωσθῇ δι' ἐπιμελοῦς τινος καλλιιεργείας μήτε αὐταὶ καὶ νὰ διαδοθῶσι δι' ἰδίας τινὸς φιλοπονίας, νομίζομεν ὅτι ἡ τε εὐνοία καὶ ἡ δυσμενεία, μὴ ἀποχρώντως ἔλλογοι οὔσαι ἢ μόνον λόγον ἔχου-

σαι τῆς ἀρεσκείας τὸ συναίσθημα καὶ τὸ εὐχερὲς ἢ δυσχερὲς τοῦ πράγματος, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι κατακτητικὰς ἀξιώσεις οὐδὲ διὰ τῆς ἄλλως ἀβασίμου θεωρίας τοῦ ἐπισημονικοῦ συρμοῦ.

Γινωσκέτω δ' ἐξ ἑτέρου πᾶς τις ὅτι ἡ ὠφέλεια, ἣν τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων παρέχει δὲν εἶνε μόνον ἡ πρακτική, ἡ ἐκ τῆς ρυθμίσεως τῶν ἀστικῶν σχέσεων τοῦ ἔθνους παρ' ᾧ ἰσχύει—καὶ σημειωτέον ὅτι κατὰ μέγα μέρος δύναται παρὰ παντὶ λαῷ νὰ ἰσχύῃ, διότι κατὰ μέγα μέρος δὲν στηρίζεται εἰς τὴν ἰδιοσυγκρισίαν τοῦ πνεύματος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, ἀλλ' εἶνε ἡ ἔκφρασις γενικῶς ἀνθρωπίνων ἀντιλήψεων γενικῶς ἀνθρωπίνων σχέσεων καὶ διὰ τοῦτο κατὰ μέγα μέρος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐτὸ τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὡς ἐνόει τὸν ὅρον ὁ μέγας Σταγειρίτης⁽⁴⁾—ἀλλὰ καὶ ἡ καθαρῶς ἐπιστημονικὴ, ἥτοι ἡ δι' αὐτοῦ τοῦ ἐνδόξου τῆς Ῥώμης δικαίου εὐρυτέρα καὶ τελειότερα πάσης νομοθεσίας ἀνάπτυξις, διότι ἐν τούτῳ σήμερον ἔγκειται τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων ἡ σημασία κατὰ τὸν Ihering (Ἰ. Παρασσοῦ τόμ. Γ', σελ. 216) ἡ ὁ μέγας καὶ σημαν-

(⁴) Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Ἠθικοῖς αὐτοῦ Νικομαχείοις (Ε', ζ') ἀναγράφει θεωρίαν τινὰ περὶ φυσικοῦ δικαίου, καθ' ἣν ἐκλαμβάνει τὸν ὅρον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ τῶν Ῥωμαίων *jus gentium*. Χάριν δὲ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ θεωρίᾳ ἰσχυρισμῶν τοῦ μεγαλοφυεστάτου τῶν φιλοσόφων, οὗ τὸ καθαρὸν τῆς κρίσεως βλέμμα οὐδεὶς ἄλλος τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτὸν ἔσχε (Πρβ. Ν. Κοτζιά Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας τόμ. Β', σελ. 14), παρατιθέμεθα ὁλόκληρον τὸ σχετικὸν χωρίον. «Τοῦ δὲ πολιτικοῦ δικαίου τὸ μὲν φυσικὸν ἐστὶ τὰ δὲ νομικόν, φυσικὸν μὲν τὸ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν, καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μὴ, νομικὸν δὲ ὃ ἐξ ἀρχῆς μὲν οὐθέν διαφέρει οὕτως ἢ ἄλλως, ὅταν δὲ θῶνται, διαφέρει, οἷον τὸ μνᾶς λυτροῦσθαι, ἢ τὸ αἶγα θύειν, ἀλλὰ μὴ δύο πρόβατα, ἔτι ὅσα ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα

τικώτατος αὐτῶν προορισμός, ὡς ἀποφαίνεται ὁ Windscheid (I §. 6).

Ἡ γνῶσις ἄρα καὶ ἡ μελέτη τοῦ τῶν Ῥωμαίων δικαίου αἰείποτε ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ συνδεδεμένη ὡς ἀπαραίτητος ἀνάγκη μετὰ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης εἴτ' ἐν τῇ μορφῇ τῆς ἐλλόγου καὶ σκοπίμου νομοθετικῆς παραγωγῆς εἴτ' ἐν τῇ μορφῇ τῆς εὐστόχου καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρμηνευτικῆς ἐνεργείας εἴτε τέλος ὡς πηγὴ ἢ ἀφετηρία βαθέων καὶ ὑγιῶν πορισμάτων ἐν τῇ καλουμένῃ συγκριτικῇ δικαιολογίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ πολιτισμὸς ὑγιὴς εἶνε ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκη, αἱ δὲ καλαὶ τέχναι ἄνθη μόνον τοῦ πεπολιτισμένου βίου (*H. Spencer* Περὶ Ἀγωγῆς σελ. 73 τῆς Ἑλλην. μεταφρ.), δικαίως καὶ ὁ πρῶτανις τῶν συγ-

νομοθετοῦσιν, οἷον τὸ θύειν Βρασίδα, καὶ τὰ ψηφισματώδη. Δοκεῖ δ' ἐνίοις εἶναι πάντα τοιαῦτα, ὅτι τὸ μὲν φύσει ἀκίνητον καὶ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν, ὥσπερ τὸ πῦρ καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέρσαις καίει, τὰ δὲ δίκαια κινούμενα ὁρῶσιν. Τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν οὕτως ἔχον, ἀλλ' ἔστιν ὥς. Καίτοι παρὰ γε τοῖς θεοῖς ἴσως οὐδαμῶς, παρ' ἡμῖν δ' ἐστὶ μὲν τι καὶ φύσει, κινητὸν μέντοι πᾶν. Ἀλλ' ὅμως ἐστὶ τὸ μὲν φύσει, τὸ δ' οὐ φύσει. Ποῖον δὲ φύσει τῶν ἐνδεχομένων καὶ ἄλλως ἔχειν, καὶ ποῖον οὐ ἄλλὰ νομικὸν καὶ συνθήκη, εἴπερ ἄμφω κινητὰ ὁμοίως, δῆλον. Καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁ αὐτὸς ἀρμόσει διορισμός· φύσει γὰρ ἡ δεξιὰ κρείττων, καίτοι ἐνδέχεται τινὰς ἀμφιδεξίους γενέσθαι. Τὰ δὲ κατὰ συνθήκην καὶ τὸ συμφέρον τῶν δικαίων ὁμοιά ἐστι τοῖς μέτροις· οὐ γὰρ πανταχοῦ ἴσα τὰ οἰνηρὰ καὶ σιτηρὰ μέτρα, ἀλλ' οὐ μὲν ὠνοῦνται, μείζω, οὐ δὲ πωλοῦσιν, ἐλάττω. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ μὴ φυσικὰ ἀλλ' ἀνθρώπινα δίκαια οὐ ταῦτὰ πανταχοῦ, ἐπεὶ οὐδ' αἱ πολιτεῖαι, ἀλλὰ μία μόνον πανταχοῦ κατὰ φύσιν ἢ ἀρίστη. Τῶν δὲ δικαίων καὶ νομίμων ἕκαστον ὡς τὰ καθόλου πρὸς

χρόνων ἐν Γερμανίᾳ δικαιολόγων, ὁ Windscheid, ἀπεφήνατο διὰ μεγαληγόρου καὶ κριτικωτάτης φράσεως ὅτι «τὸ πνευματικὸν κεφάλαιον τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἐπλουτίσθη ὀλιγώτερον διὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου ἢ διὰ τῆς τέχνης τῆς Ἑλληνικῆς» (I §. 6, σημ. 5). Γινώσκω μὲν ὅτι σκέψεις τοιαῦται δὲν ἔχουσιν ἔτι παρ' ἡμῖν πολλοὺς τοὺς θιασώτας, ἀλλὰ διὰ τοῦτο βεβαίως δὲν εἶνε καὶ ὀλιγώτερον ἀληθεῖς. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ἄρα ταύτῃ δέον οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὰς νὰ λέγωσι μετὰ τοῦ Σωκράτους: «Οὐκ ἄρα — — πᾶν ἡμῖν οὕτω φροντιστέον, τί ἐροῦσιν οἱ πολλοὶ ἡμᾶς, ἀλλ' ὅτι ὁ ἐπαίων περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων, ὁ εἷς, καὶ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια» (Πλάτ. Κρίτ. 48 Α).

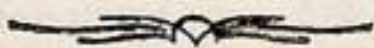
Ὅθεν εὐτόλμως καὶ ἀξιωματικῶς παρέχομεν τὸ προκείμενον ἔργον εἰς τὸ κοινόν, οὐδὲν ἄλλο παρ' αὐτοῦ ἀπαι-

τὰ καθ' ἕκαστα ἔχει· τὰ μὲν γὰρ πραττόμενα πολλά, ἐκείνων δ' ἕκαστον ἓν· καθόλου γάρ.» Πρβ. καὶ *Ῥητορικὴν* I, κεφ. XIII. Πρὸς ταύτην δὲ τοῦ Σταγειρίτου τὴν θεωρίαν παραβαλέτω ὁ βουλόμενος τὴν τοῦ Γαίου διδασκαλίαν I §. 1, ἀπηνθισμένην ἐν τε §. 1 I. de jure nat. etc. 1. 2 καὶ ἐν l. 9 D. de just. et jur. 1. 1, ἔτι δὲ καὶ τὴν τοῦ Οὐλπιανοῦ ἐν l. 1 §. 4 D. l. c. — Ἄλλο εἶνε τὸ ζήτημα περὶ ἀπολύτου δικαίου (*Παπαρρ. Γεν. Ἀρχ. Α' §. 40^α ἐν τέλ.*), περὶ οὗ ὁ μὲν Καλλιγᾶς (Α', §. 2, σημ. 1) καὶ ὁ Παπαρρήγόπουλος ἐν τῷ προσημειωθέντι τόπῳ ἀμούσως ἀποφαίνονται, ὁ δὲ Windscheid (I §. 6, σημ. 5) καὶ ὁ Οἰκονομίδης (Στοιχ. Α', §. 1, σημ. 4) ἐκφράζουσι τὴν ὀρθὴν καὶ τανῦν ἄρχουσαν γνώμην. — Ὁ Καλλιγᾶς (ἐν. ἀν.) παρατηρεῖ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐνόησαν τὸ ἀπόλυτον δίκαιον, ἀλλὰ μόνον τὸ τῶν ἐθνῶν, δι' ἑλλειψιν φιλοσοφικοῦ νοῦ. Ἄλλ' ἡ μείζων πρότασις τούτου τοῦ συλλογισμοῦ ἐλέγχεται ψευδῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτελικοῦ χωρίου.

τοῦντες ἡ αὐστηρὸν μὲν ἔλεγχον τῆς ἡμετέρας μεταφρά-
σεως καὶ τῶν σημειώσεων πρὸς ὠφέλειαν ἡμῶν, ἐπιστα-
μένην δὲ τοῦ προκειμένου ἔργου μελέτην πρὸς ὠφέλειαν
αὐτοῦ, διότι, ὡς εἴρηται, εἶνε σύγγραμμα ἔχον κυρίαν ἀ-
ρετὴν τὸ εὐσυνείδητον αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14. Φεβρουαρίου 1883.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Δ. ΒΑΛΒΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Τοῦτο τὸ ἔργον ἐφάνη ἐν ἔτει 1852. ἐν τῷ διαγωνί-
σματι τῶν διδασκτόρων τῷ συστάντι ὑπὸ τῆς Νομικῆς τῶν
Παρισίων Σχολῆς περὶ τοῦ ἐξῆς ζητήματος : «Περὶ Μι-
σθώσεως ἔργου καὶ ἐργασίας, περὶ Ἐντολῆς καὶ περὶ Πα-
ραγγελίας κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων, κατὰ τὸ ἄρ-
χαῖον Γαλλικὸν καὶ κατὰ τὸ νῦν ἰσχύον δίκαιον» (*). Ἡ-
ξιώθη δὲ τοῦ πρώτου ἀριστείου. Παραδίδωμι αὐτὸ σήμε-
ρον εἰς τὸ κοινὸν μετὰ τῶν τροποποιήσεων καὶ τῶν ἀνα-

(*) Σημ. τοῦ μεταφρ. — Τὰ τοῦ συγγράμματος μέρη
περὶ μισθώσεως βιομηχανίας καὶ περὶ ἐντολῆς κατὰ τὸ
ἄρχαῖον καὶ τὸ νῦν ἰσχύον Γαλλικὸν δίκαιον παρελείφθη-
σαν ἐν τῇ μεταφράσει, προτιμηθέντων, ὡς εἰκός, τῶν με-
ρῶν ἐν οἷς ἐκτίθεται ἐρμηνεία τῆς παρ' ἡμῖν ἰσχυούσης
νομοθεσίας, ἥτοι περὶ μισθώσεως βιομηχανίας καὶ περὶ
ἐντολῆς κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ περὶ παραγ-
γγελίας κατὰ τὸν ἐμπορικὸν νόμον. Ὅθεν ἡ ἡμετέρα με-
τάφρασις περιλαμβάνει : 1) περὶ Μισθώσεως βιομηχανίας
κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων, ἥτοι τὸ μέρος τὸ ἤδη ἐκ-
δεδομένον, 2) περὶ Ἐντολῆς κατὰ τὸ αὐτὸ δίκαιον—καὶ
3) περὶ Παραγγελίας κατὰ τὴν ἐμπορικὴν νομοθεσίαν. Τὰ
δύο τελευταῖα τῆς μεταφράσεως μέρη ἀποτελοῦσιν ἴδια
τεύχη ἐκδοθησόμενα κατὰ σειράν.

πτύξεων, ἃς μοι ὑπηγόρευσε βαθυτέρα τις μελέτη τοῦ θέ-
ματος.

Οἰαδήποτε δὲ καὶ ἂν ᾖ ἡ τύχη αὐτοῦ, θὰ διατηρῶ ἀεί-
ποτε αἶσθημα εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἐξόχους καθηγη-
τάς, οἵτινες ἔθρεψαν τὴν νεότητά ἡμῶν διὰ τῆς πρὸς τὸ
δίκαιον ἀγάπης καὶ οἵτινες ηὐδόκησαν νὰ ἐνθαρρύνωσιν
ἐργασίαν, ἥς ἡ μόνη ἀρετὴ εἶνε τὸ εὐσυνείδητον αὐτῆς.

Ἐν Παρισίοις τῇ 16/28. Φεβρουαρίου 1856.

ΠΕΡΙ
ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΠΕΡΙ ΕΝΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

ΤΙΤΛΟΣ Α΄

ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (1—30)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄ — ΓΕΝΕΣΙΣ (1—2)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄ — ΟΡΙΣΜΟΣ (3—8) — Ούσιώδη στοι-
χεῖα τῆς μισθώσεως βιομηχανίας : Συν-
αίνεσις (3)· — Ἀντικείμενον (4—5)· —
Μισθὸς (6)· — Διπλοῦς ὁρισμὸς (7)· —
Διαίρεσις τῆς ὕλης (8).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄ — ΣΥΣΤΑΣΙΣ (9—10)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄ — ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (11—29)

ΤΜΗΜΑ Α΄ — Ὑποχρεώσεις (11—23).

§. 1. — Ὑποχρεώσεις γεννῶμεναι ἐκ τῆς μισθώ-
σεως ἔργου (12—18). — 1^{ον} Ὑποχρεώ-

σεις τοῦ *conductor operis* (12 — 17).
— Κυρία ὑποχρέωσις (12). — Εὐθύνη
(13—17). — 2^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ *lo-*
cator operis (18).

§. 2. — Ὑποχρεώσεις γεννώμεναι ἐκ τῆς μισθώ-
σεως ἐργασίας (19—22). — 1^{ον} Ὑπο-
χρεώσεις τοῦ *locator operarum* (19—
20). 2^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ *conductor*
operarum (21—22).

§. 3. — Κανόνες κοινοὶ εἰς τε τὴν μίσθωσιν ἔρ-
γου καὶ τὴν μίσθωσιν ἐργασίας (23).

ΤΜΗΜΑ Β' — Ἀγωγαὶ (24—29).

1^η Περίοδος : ἀγωγαὶ τοῦ νόμου (25). — 2^η Πε-
ρίοδος : τυπικὴ διαδικασία (26—28). — 3^η Πε-
ρίοδος : ἔκτακτος διαδικασία (28).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε' — ΑΠΟΣΒΕΣΙΣ (30).

Π Η Γ Α Ι (*)

Α) ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑΙ (**)

- 1) *Inst.* 3. 24 de locatione et conductione.
- 2) *Dig.* 19. 2 locati conducti.
- 3) *Cod.* 4. 65 de locato et conducto.

Β) ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ

- 1) *Gai.* III §. 142—147.
- 2) *Ulp.* *Inst.* fragm. §. 2. ("Ιδε τὴν τῶν *Τεμαχίων* τοῦ Οὐλπιανοῦ τρίτην ἔκδοσιν τοῦ E. Böcking ἐν σ. 116.)
- 3) *Paul.* *Sent. Rec.* II, 18. V, 1 §. 1.

Γ) ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ

Τὸ σπουδαιότατον τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτικῶν συγγραμμάτων, οὗ πολλὴ γίνεται χρῆσις ἐν ταῖς ἡμετέραις σημειώσεσιν, εἶνε τὸ τοῦ

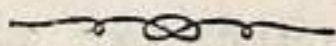
Bernhard Windscheid Lehrbuch des Pandektenrechts. I. II. Düsseldorf, 1870. III. Düsseldorf, 1871.

(*) Περὶ τούτου τοῦ πίνακος ἴδε σελ. 15.

(**) Ἐπειδὴ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς διαλαμβάνει περὶ Μισθώσεως βιομηχανίας κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν ἰσχύον, δὲν δυνάμεθα ἐν τούτῳ τῷ πίνακι νὰ σημειώσωμεν καὶ τὰ ἕτερα στοιχεῖα τῆς παρ' ἡμῶν ἰσχυοῦσης νομοθεσίας τὰ περὶ τοῦ προκειμένου θεσμοῦ διαλαμβάνοντα, παρατιθέμενοι ἢ σημειοῦντες αὐτά, ὅπου χρεῖα, ἐν ταῖς ἡμετέραις σημειώσεσι ταῖς εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου παρηρτημέναις. Ἴδε *Θέμιδα Δ'*, σελ. 339, σημ. 1 καὶ *Παπαρρῆγ. Ἐ. Δ. β'*, σελ. 33.

Τῶν ἄλλων συγγραμμάτων οἱ τίτλοι ἀναγράφονται ἐν αὐταῖς ταῖς σημειώσεσιν. Ἀρχαίας τινὰς περὶ Μισθώσεως μονογραφίας ἴδε παρὰ *Mühlenbruch Doctr. Pand.* §. 391 καὶ 410, καὶ νεώτερά τινα σπουδαῖα περὶ ταύτης τῆς ὕλης συγγράμματα παρὰ τῷ *Windscheid II* §. 399, σημ. *, τῷ *Vangerow Lehrbuch der Pandekten III* §. 645 καὶ τῷ *Franz v. Holtzendorff Rechtslexikon II*, σελ. 156—157 τῆς 6' ἐκδ. (Ἰδε καὶ *Jul. Weiske Rechtslexikon VII*, σελ. 735, σημ. 1.)

Ἐν τῇ *Θέμειδι* τοῦ Λεωνίδα Α. Σγούτα εὑρηται (τόμ. Δ', σελ. 339—442) διεξοδική τις περὶ Μισθώσεως ἐν γένει πραγματεία, εἰλημμένη ἐκ τοῦ ἀνωτέρω σημειωθέντος Νομικοῦ Λεξικοῦ τοῦ *Οὐέϊσκιου* (*I. J. Weiske Rechtslexikon VII*, σελ. 735—837, ἐν λέξει *Pacht=und Miethvertrag*). Ἄν λάβωμεν δ' ὑπ' ὄψει τὸν χρόνον καθ' ὃν συνεγράφη, δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ θαυμάσωμεν πολλαχοῦ τὸν φιλοπονήσαντα αὐτὴν ἐπὶ τε τῇ ἀκριβείᾳ τῆς διδακτικῆς παραστάσεως καὶ ἐπὶ τῇ λεπτότητι τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἡ διατριβὴ ὑπάρχει πρόχειρος εἰς τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην, ὑπεβάλομεν αὐτὴν πολλαχοῦ ἐν ταῖς σημειώσεσιν εἰς ἐπιμελῆ ἐξέτασιν ὥς καὶ πάντα τὰ παρ' ἡμῖν σχετικὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν ὕλην συγγράμματα, φρονοῦντες ὅτι διὰ τούτου τοῦ τρόπου δύναται βαθμὴδὸν ν' ἀναπτυχθῇ καὶ παρ' ἡμῖν εὐρεῖά τις πρῶτον ἐπιστημονικὴ συζήτησις καὶ ἔπειτα ἐγχώριος ἐπιστήμη.

ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ
ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

ΤΙΤΛΟΣ Α΄

Περί μισθώσεως ἔργου καὶ ἐργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΓΕΝΕΣΙΣ

1. Ἡ μίσθωσις ἔργου καὶ ἐργασίας εἶνε προδήλως ἐκ τῶν συναλλαγμάτων τῶν κοινῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, διότι γεννῶνται ἐξ αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ ἐπιβάλλονται πανταχοῦ ὡς ἀνάγκη⁽¹⁾. Τῷ ὄντι ὁ ἄνθρωπος μεμονωμένος θὰ ἦτο ἐκ τῶν ἀσθενεστάτων τῆς πλάσεως ὄντων, μόλις δὲ θὰ ἐδύνατο καὶ νὰ διατηρῇται· ἀλλ' ἵνα ἐκπληρώσῃ τοὺς ἀπλουστάτους καὶ ἐπιτακτικωτάτους ὅρους τῆς ὑπάρξεώς του, ἵνα ἐξαγάγῃ ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς γῆς τὴν τροφήν του, ἵνα προφυλάξῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν ὠρῶν τοῦ ἔτους καὶ περιφρονήσῃ αὐτήν, ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ ἐργασίας τοσοῦτον πολυαρίθμους, δυσχερεῖς καὶ συνθέτους, ὥστε δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὀλιγωρήσῃ τῆς συνδρομῆς τῶν ὁμοίων του. Ὅθεν καὶ ἐν

(¹) §. 2 I. de jure nat. etc. 1. 2.

τοῖς πολιτισμοῖς τοῖς μᾶλλον ἀξέστοις καί, οὕτως εἶπεῖν, στοιχειώδεις ἀνευρίσκεται ὁ συνεταιρισμὸς οὗτος τῶν δυνάμεων καὶ τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῆς δεξιότητος, ὁ ἀποτελῶν τὸν ἀρχέγονον νόμον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀνθρωπότητος.

2. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι αὕτη ἡ συνδρομὴ τοῦ βραχίονος καὶ τῆς διανοίας, ἐπιδιώκουσα τὴν παραγωγὴν ἔργου κοινοῦ, παρίσταται ἐν ποικιλωτάταις μορφαῖς καὶ συχνάκις ἐκδηλοῦται ὡς ἀποτέλεσμα καταναγκασμοῦ μᾶλλον ἢ ἀμοιβαίας καὶ ἐλευθέρως τινὸς συναινέσεως. Τοῦτο δὲ συνέβη παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος· ἡ δουλεία παρήχθη ἐκ τοῦ πολέμου ὡς καθιέρωσις τοῦ δικαιώματος τοῦ ἰσχυροτέρου, θλιβερὰ ἀκολουθία τῆς ἥττης τούτων καὶ παράνομος καρπὸς τῆς νίκης τῶν ἄλλων⁽¹⁾. Οὕτως ἔσχε τὸ πρᾶγμα ἐν Ῥώμῃ πλέον ἢ πανταχοῦ ἄλλαχοῦ· αἱ μεγάλοι αὐτῆς κατακτήσεις τῇ παρέσχον ἀπειραρίθμους δούλους. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἡ μίσθωσις βιομηχανίας δὲν ἐδύνατο νὰ τύχῃ τῆς ἀπείρου ἀναπτύξεως, εἰς ἣν περιῆλθεν ἐπὶ τῶν χρόνων ἡμῶν, διότι ἔχει ἀκριβῶς ἀντικείμενον τὴν ἐξ ἐλευθέρως συναινέσεως ἐργασίαν. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἥττον ἐπετέλεσεν ἔργον σπουδαῖον ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ κοινωνίᾳ. Αἱ χειρωνακτικαὶ ἐργασίαι κατελείφθησαν ἐν γένει εἰς τοὺς δούλους καὶ τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα, ὡς θὰ καταδείξωμεν κατωτέρω (ἀρ. 36), κατέστησαν ἡ περιφέρεια τῆς ἐντολῆς· ἀλλὰ τούτων τῶν ἐπαγγελμάτων ὁ κύκλος ἦτο τὰ μάλιστα περιορισμένος· ὅ,τι κυριολεκτικῶς ἀποκαλοῦμεν σήμερον καλὰς τέχνας, οἷον ἡ γλυπτική, ἡ γραφική, ἡ ἀρχιτεκτονική καὶ ἡ μουσική, ἦτο ἀπ' αὐτοῦ ἀποκεκλεισμένον· οἱ δ' ἐλεύθεροι ἄνθρωποι δὲν ἀπηξίουσαν πάντοτε νὰ καλλιεργῶσιν αὐτάς. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐπεδόθησαν εἰς μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, συχνάκις δὲ καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν συ-

(¹) §. 2 l. de jure nat. etc. 1. 2.

νόλου τινὸς ἔργων, οὐ τὰ καθ' ἑκάστον ἐξετέλουν διὰ χειρῶν δουλικῶν. Τέλος δὲ τῶν πληθείων ἡ ἀπορία καὶ ὁ ἀείποτε αὐξάνων ἀριθμὸς τῶν ἀπελευθέρων ἀνέφξαν εὐρύτερον ἔτι στάδιον εἰς τὸ συναλλάγμα τῆς μισθώσεως βιομηχανίας.

Ὅθεν ἐπολιτογραφήθη τρόπὸν τινὰ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ νομοθεσίᾳ καὶ παρίσταται ἡμῖν ὡς ἀνῆκον εἰς τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν κατὰ τὴν γένεσιν⁽²⁾ καὶ εἰς τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἕνεκα τῆς ἀγωγῆς ἣν κέκτηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΟΡΙΣΜΟΣ

3. Οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς μισθώσεως. — Καταμαθόντες ἤδη τὴν γένεσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συναλλάγματος, πρέπει νὰ παρασκευάσωμεν ἀκριβῆ τινα κατὰ τὸ ἐνὸν ὅρισμόν αὐτοῦ· πρὸς τοῦτο δὲ ὀφείλομεν ν' ἀνερευνήσωμεν τὰ οὐσιώδη αὐτοῦ στοιχεῖα ἧτοι τοὺς διακριτικούς χαρακτῆρας.

Συναίνεσις. — Ὁ πρῶτος ὅρος πρὸς ὕπαρξιν παντὸς συναλλάγματος εἶνε ἡ συναίνεσις. Θὰ διαλάβωμεν πάλιν περὶ τούτου τοῦ πρώτου ὅρου ἐν τῷ Γ' ἡμῶν κεφαλαίῳ· ἀλλ' οἱ κανόνες οἱ εἰς αὐτὸν ἀφορῶντες, ὄντες κοινοὶ εἰς πάντα τὰ συναλλάγματα ἢ τοῦλάχιστον εἰς μέγαν ἐξ αὐτῶν ἀριθμόν, δὲν δύνανται νὰ παράσχωσιν ἡμῖν γνῶρισμα ἀληθῶς χαρακτηριστικὸν τῆς μισθώσεως βιομηχανίας.

Αἵτια. — Ὁ δεύτερος ὅρος εἶνε τὸ ἀντικείμενον καὶ ὁ τρίτος ἡ αἰτία· ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ αἰτία καὶ τὸ ἀντικείμενον ταυτίζονται, διότι, τοῦ συναλλάγματος ὄντος συναλλακτικοῦ (*synallagmatique*), ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω (ἀρ.

(²) L. 1 D. h. t.

11), δηλαδή παράγοντος ιδίας ἐκατέρωθεν ὑποχρεώσεις, ἡ αἰτία τινὸς ἐξ αὐτῶν τυγχάνει οὕσα ἀντικείμενον τῆς ἐτέρας καὶ ἀντιστρόφως. Ἐντεῦθεν δ' ἔπεται ὅτι τὸ ἀντικείμενον τοῦ συναλλάγματος εἶνε διπλοῦν.

4. Ἀντικείμενον. — Ὑπολείπεται ἤδη νὰ μάθωμεν ἐν τίνι συνίσταται :

1^{ον} Κατὰ πρῶτον ἀνευρίσκομεν τὴν ἐκτέλεσιν ὠρισμένης τινὸς ἐργασίας : *quoties autem faciendum aliquid datur, locatio est*⁽¹⁾. Ὅθεν εἶνε ἀδύνατον νὰ συγχύσωμεν τὴν μίσθωσιν βιομηχανίας μετὰ τῆς ἀγοροπωλησίας· διότι ἀντικείμενον τῆς ἀγοροπωλησίας εἶνε ἡ μεταβίβασις τῆς ἀνενοχλήτου νομῆς τοῦ πράγματος.

Ἄλλ' ὅμως ὑπάρχει περίπτωσις, καθ' ἣν τὰ δύο ταῦτα γεγονότα ἀπαντῶσι συγχρόνως καὶ ὅπου δύναται νὰ ἐγερθῇ ἀμφιβολία : εἶνε ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ἐργάτης τις ὑπισχνεῖται νὰ κατασκευάσῃ ὠρισμένον τι ἔργον ἐξ ιδίας ὕλης. Ὁ Γάϊος ἀποφαίνεται ὅτι πρόκειται ἀγοροπωλησία : *Sed placet, unum esse negotium, et magis emtionem et venditionem esse*⁽²⁾. Δηλαδή ἀντικείμενον τῆς ὑποσχέσεως εἶνε τὸ κατασκευασμένον πρᾶγμα καὶ οὐχὶ ἡ τοῦ πράγματος κατασκευή.

Τὸ πρῶτον λοιπὸν ἀντικείμενον τοῦ συναλλάγματος τῆς μισθώσεως βιομηχανίας εἶνε γεγονός τι, δηλαδή : ἡ ἐκτέλεσις ὠρισμένης τινὸς ἐργασίας.

5. Ἄλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονὸς δύναται ν' ἀναφανῇ κατὰ δύο διάφορα εἶδη, ἅπερ ὀφείλομεν καλῶς νὰ διακρίνωμεν.

Τῷ ὄντι δύναται τις νὰ θεωρήσῃ τὴν ὑπεσχημένην ἐργασίαν κατὰ δύο ἐπόψεις :

Κατὰ τὴν ἑποψίν τῆς διαρκείας αὐτῆς· παραδείγματος

⁽¹⁾ L. 22 §. 1 D. h. t.

⁽²⁾ L. 2 §. 1 D. h. t.

χάριν, ὑπισχνοῦμαι ν' ἄλοῶ τὸν σῖτόν σου ἐπὶ τόσας ἡμέρας, νά σοι ὑπηρετῶ ὡς θεράπων ἐπὶ ἓν ἔτος κτλ.· ὑπάρχει τότε μίσθωσις ἐργασίας, *locatio conductio operarum*.

Κατὰ τὴν ἔποψιν τοῦ ἀποτελέσματος: παραδείγματος χάριν, ὑπισχνοῦμαι νά σοι οἰκοδομήσω οἰκίαν, νά σοι κατασκευάσω ἔνδυμα, νά σοι δημιουργήσω ἔπιπλον κτλ.· τότε ὑπάρχει μίσθωσις ἔργου, *locatio conductio operis*.

Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ παρέχων τὴν ἐργασίαν καλεῖται *locator operarum*, ὁ δ' ἐπὶ μισθῷ λαμβάνων αὐτὴν *conductor*.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ περιπτώσει τοῦναντίον ὁ μὲν ἐκτελῶν τὸ συμπεφωνημένον ἔργον λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦ *conductor* ἢ *redemptor operis*, ὁ δὲ παραγγέλλων αὐτὸ εἶνε ὁ *locator operis*. Τὸ γεγονὸς τῆς ἐπιχειρήσεως (δηλαδή ἡ ἐργοδοσία) ἐξομοιοῦται τρόπον τινὰ πρὸς πρᾶγμα, ὅπερ ὁ κύριος αὐτοῦ ἐκμισθοῖ⁽¹⁾.

6. *Μισθός*. — 2^ν Πρὸς ὑπαρξιν μισθώσεως δὲν ἐξαρκεῖ μόνον ἡ ὑπαρξίς ὑποσχέσεως ὠρισμένης τινὸς ἐργασίας, ἀλλὰ προσαπαιτεῖται καί τις ἀντ' αὐτῆς συμπεφωνημένος μισθός⁽¹⁾.

Ἄλλως ὑπάρχει εἶδος δωρεᾶς⁽²⁾.

Ὁ μισθὸς (*pretium, merces*) πρέπει νὰ εἶνε σπουδαῖος⁽³⁾, δηλαδή τοιοῦτος ὥστε νὰ ᾔητο δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων μερῶν ὡς τὸ κατὰ προσέγγισιν ἀντίτιμον τῆς ὑπεσχημένης ἐργασίας ἢ ὡς ἡ ἀγοραία τοῦ τετελεσμένου ἔργου τιμῇ.

Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὠρισμένος ἐκ τῶν προτέρων ἢ καὶ νὰ κατελείφθῃ εἰς τὴν κρίσιν τρίτου τινὸς εἰδικῶς ὠρισμένου. Ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει ὑπάρχει μίσθωσις ὑπὸ αἴρεσιν

(¹) L. 11 §. 3, l. 13 §. 1, l. 25 §. 7, l. 59 D. h. t.

(¹) L. 2 pr., l. 20 §. 1 D. h. t.

(²) Αὐτ. (³) L. 46 αὐτ.

προσδιορισμοῦ τοῦ μισθοῦ ὑπὸ τρίτου προσώπου. *Si merces promissa sit generaliter alieno arbitrio, locatio conductio contrahi non videtur*⁽⁴⁾. . .

Τέλος δέον νὰ συνίσταται ἐν χρηματικῇ ποσότητι.

Πᾶσα ἄλλη δόσις παράγει ἀνώνυμον σύμβασιν ἐκ τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸν γενικὸν τύπον : *Do ut facias* (=δί-
δωμι ἵνα ποιήσης), ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει τότε μίσθωσις⁽⁵⁾.
Ἄν δὲ ἀντὶ δόσεως εὐρίσκωμεν τὴν ἐκτέλεσιν γεγονότος
τινός, τότε ἔχομεν εἶδος ἀνταλλαγῆς ἐργασιῶν, τὸ ὑπὸ
τῶν Ῥωμαίων νομοδιδασκάλων διατυπούμενον διὰ τῶν
λέξεων : *Facio ut facias* (=ποιῶ ἵνα ποιήσης)⁽⁶⁾. Τὰ μέ-
ρη δύνανται τότε νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ἀγωγὴν *praes-*
criptis verbis, in quam necesse est confugere (λέγει ὁ Ἰου-
λιανός), *quoties contractus existunt, quorum appellationes*
nullae jure civili proditae sunt⁽⁷⁾. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ διακρι-
τικοὶ χαρακτῆρες τῆς μισθώσεως βιομηχανίας, τὰ σημεῖα
δι' ὧν διαγιγνώσκεται ἐν μέσῳ πασῶν τῶν ἄλλων συμβά-
σεων⁽⁸⁾.

7. Διπλοῦς ὁρισμός. — Εἶδομεν ὅτι ὑποδιαιρεῖται εἰς
δύο εἶδη μισθώσεως, ἅπερ δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ὡς ἑξῆς :

1^{ον} Μίσθωσις ἐργασίας (*locatio conductio operarum*)
εἶνε τὸ συνάλλαγμα, δι' οὗ πρόσωπόν τι ὑπισχνεῖται εἰς

(4) L. 25 pr. D. h. t., §. 1 I. h. t.

(5) L. 5 §. 2 D. de praescr. verb. 19. 5.

(6) Αὐτ. §. 3.

(7) L. 3 D. de praescr. verb. 19. 5.

(8) Ὅταν θὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ μεγάλου καὶ
δυσχεροῦς ζητήματος τῆς ἐμμίσθου ἐντολῆς, θὰ ἴδωμεν
πῶς τὸ τελευταῖον τοῦτο συνάλλαγμα διακρίνεται ἀπὸ
τοῦ νῦν ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς. Θὰ ἔχωμεν τότε τὴν γνῶ-
σιν πασῶν τῶν ἀναγκαίων ἀρχῶν ἵνα καλῶς καθιδρύσωμεν
τὴν διάκρισιν ταύτην.

ἕτερον ὠρισμένην τινὰ ἐργασίαν ἐφ' ὠρισμένον χρόνον ἀνθ' ὠρισμένου μισθοῦ.

2^ο Μίσθωσις ἔργου (*locatio conductio operis*) εἶνε τὸ συνάλλαγμα, δι' οὗ πρόσωπόν τι ὑπισχνεῖται εἰς ἕτερον τὴν κατασκευὴν ὠρισμένου τινὸς ἔργου, ἐν προθεσμίᾳ ὠρισμένη ἢ μή, ἀνθ' ὠρισμένου μισθοῦ.

8. Διαίρεσις τῆς ὕλης. — Ἦδη πρόκειται νὰ εἰσδύσωμεν βαθύτερον εἰς τὴν φύσιν τῆς μισθώσεως βιομηχανίας. Παραλείποντες πᾶν ὅ,τι ὑπάγεται εἰς τὴν ὕλην τῶν γενικῶν ἀρχῶν περὶ τῶν συναλλαγμαμάτων, ἐν οἷς ἡ μίσθωσις καταλέγεται, θὰ ἐξετάσωμεν κατὰ σειράν :

1^ο Πῶς συνίσταται.

2^ο Τίνα τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, δηλαδή τίνες ὑποχρεώσεις παράγει καὶ τίνες ἀγωγὰς κέκτηται.

3^ο Τέλος πῶς ἀποσβέννυται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

9. Ἡ μίσθωσις ἔνεκα τῆς γενέσεως αὐτῆς ("Ι. ἀριθ. 1 καὶ 2) ἀπηλλάγη πρωίμως τῆς αὐστηρᾶς τυπικότητος τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Ὅθεν καταλέγεται ἐν τῇ τάξει τῶν συναινετικῶν συναλλαγμαμάτων⁽¹⁾, δηλαδή τῶν συναλλαγμαμάτων τῶν ὑπαρχόντων διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ὑπάρχει συναινέσις, *solo consensu*⁽²⁾.

⁽¹⁾ L. 1 pr. D. h. t., I. de cons. obl. 3. 22.

⁽²⁾ Ὁ Ortolan (*Explic. hist. des Institutes* τόμ. Β',

Μικρὸν ἄρα διαφέρει ὁ ἐξωτερικὸς τρόπος, δι' οὗ ἐκδηλοῦται ἢ τῶν βουλήσεων συμφωνία, διὰ λόγων, ἐγγράφως, δι' ἐπιστολῶν, διὰ μεσολαβήσεως ἀγγέλου κτλ.· πᾶσαι αὗται αἱ διάφοροι περιστάσεις, σπουδαιόταται οὖσαι προκειμένου περὶ ἀποδείξεως, εἶνε πάντῃ ἀλλότριαι εἰς τὴν σύστασιν αὐτὴν τοῦ συναλλάγματος.

10. Οὕτως εἶχε τὸ δίκαιον πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς εἰσήγαγεν εἰς αὐτὸ νεωτερισμὸν τινα, οὗ τὸ περιεχόμενον, οὐσιῶδες ὄν, δέον νὰ γινώσκωμεν. Ἄν τὰ μέρη συνεφώνησαν νὰ συντάξωσιν ἐγγράφον, τὸ συνάλλαγμα δὲν εἶνε τέλειον εἰμὴ μετὰ τὴν σύνταξιν τούτου τοῦ ἐγγράφου κατὰ πάσας τὰς ἀπαιτούμενας διατυπώσεις : — — *transactionum etiam, quas in instrumento recipi convenit, non aliter vires habere sancimus, nisi*

σελ. 413, σημ. 6 ἐν τέλει) φρονεῖ ὅτι δὲν εἶχεν οὕτω τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Κυριτικοῦ δικαίου. Ταύτην δὲ τὴν γνώμην κλίνομεν νὰ πιστεύσωμεν. Τῷ ὄντι παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρτιγενέσι πολιτισμοῖς βλέπομεν ἀναπαραγόμενον τὸ αὐτὸ φαινόμενον· ἡ ἀνάγκη τύπου ἐξωτερικοῦ ἢ τοῦλάχιστον συμβόλου χάριν τοῦ κύρους τῶν δικαιοπραξιῶν καθιδρύεται ἀκαταμαχῆτως ὑπὸ δύο ἰσχυρῶν λόγων : ἀφ' ἑνὸς μὲν ἱκανοποιεῖ τὸ ὕλικόν ἔνστιγμα τῶν λαῶν, παρ' οἷς ἡ λατρεία τῆς ἰσχύος διαγράφει τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου, ἐξ ἑτέρου δὲ θεραπεύει τρόπον τινὰ τὴν ἑλλειψιν τακτικοῦ συστήματος ἀποδείξεων. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἐν Ῥώμῃ ἡ ἱερατικὴ ἐπενέργεια ἦτο εὐνοϊκὴ πρὸς τὴν χρῆσιν μυστηριωδῶν θεσμῶν καὶ τύπων πανηγυρικῶν.— Ἀλλὰ τοιαύτη πραγμάτων κατάστασις ὥφειλε νὰ εἶνε βραχεῖα, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μίσθωσιν καὶ τὰ ἄλλα συναινετικὰ συναλλάγματα, διότι πάντες οἱ Ῥωμαῖοι νομοδιδάσκαλοι παριστᾷσιν ἡμῖν αὐτὰ ὡς ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἀποδεδεγμένα ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου.

instrumenta in mundum recepta, subscriptionibusque partium confirmata(¹)

Τί δ' ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὴν οὐσίαν τούτου τοῦ νεωτερισμοῦ ; Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐν παντὶ χρόνῳ ἐπετρέπετο ἡ περὶ συντάξεως ἐγγράφου συμφωνία· ἀλλὰ τὸ συνάλλαγμα ὑφίστατο (νομικῶς) πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ ἐγγράφου, ἦτο δὲ μόνον τετροποποιημένον δι' ὅρου(²). ὑπῆρχε λοιπὸν δεσμὸς μεταξὺ τῶν μερῶν καὶ τὸ ἕτερον αὐτῶν ἐδύνατο ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἄλλου τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὅρου ἢ τοῦ διαφέροντος τὴν παροχήν. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε ἀδύνατον ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ· ἐφ' ὅσον τὸ ἐγγράφον δὲν συντάσσεται, οὐδὲν ἐγένετο (νομικῶς): *Adeo ut nec illud in hujusmodi venditionibus liceat dicere, quod pretio statuto necessitas venditori imponatur, vel contractum venditionis perficere, vel id quod emptoris interest persolvere*(³).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΤΜΗΜΑ Α' — ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ

11. Τὸ συνάλλαγμα τῆς μισθώσεως, ἅμα σχηματισθῇ, παράγει μεταξὺ τῶν μερῶν ἀμοιβαίας ὑποχρεώσεις: *alter*

(¹) L. 17 C. de fide instr. 4. 21. Ἴδε ὡσαύτως pr. I. de empt. et vend. 3. 23.

(²) Ἡ μίσθωσις, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο συνάλλαγμα, ἐπιδέχεται τὴν ἐπιβολὴν ὅρου (L. 20 pr. D. h. t.).

(³) L. 17 C. de fide instr. 4. 21. Ἰ. Ducaurroy τόμ. Β', ἀρ. 1037 καὶ 1051 ἐν τέλει. Ortolan τόμ. Β', σελ. 240 καὶ 260.

alteri obligatur⁽¹⁾. Καταλέγεται λοιπὸν ἐν τῇ τάξει τῶν συναλλαγμάτων ἐκείνων, ἅπερ οἱ νεώτεροι νομοδιδάσκαλοι καλοῦσιν ἀμφοτεροβαρῇ ἢ *συναλλακτικά*.

Αἱ ὑποχρεώσεις αὗται εἶνε διάφοροι, καθ' ὅσον ἡ μίσθωσις ἔχει ἀντικείμενον τὴν παροχὴν ἐργασίας ἢ τὴν κατασκευὴν ἔργου: ὀφείλομεν ἄρα νὰ διαλάβωμεν περὶ αὐτῶν ἐν ἑκατέρᾳ τῶν δύο τούτων ὑποθέσεων.

§. 1. — Ὑποχρεώσεις γεννῶμεναι ἐκ τῆς μισθώσεως ἔργου.

1^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ *conductor operis*.

12. *Κυρία ὑποχρέωσις*. — Ἡ κυρία τοῦ *conductor operis* ὑποχρέωσις εἶνε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ὑπεσχημένον ἔργον ἐν τῇ προθεσμίᾳ τῇ συμφωνηθείσῃ. Αὕτη δ' ἡ ὑποχρέωσις ὑπολαμβάνεται ἐκπληρωθεῖσα, ὅταν τὸ ἔργον ἐπιδοκιμασθῇ, τοῦτ' ἔστιν ὅταν ἐξελεγχθῇ σύμφωνον πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ τὰ μέρη εἶχον κατὰ νοῦν· ἐὰν δ' ὁ κύριος ἀπαρνηῇται τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδοκιμασίαν, ἡ ἀμφισβήτησις ὑποβάλλεται εἰς τὴν κρίσιν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, *boni viri arbitratu*. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ χωρεῖ καὶ ἐν ἡ περιπτώσει συνεφωνήθη ἐν τῷ συναλλάγματι ὅτι ἡ τοῦ ἔργου ἐπιδοκιμασία ἀπόκειται εἰς τὸν κύριον — ἢ καὶ τρίτος τις ὠρίσθη πρὸς τοῦτο· διότι ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἀγαθὴ πίστις: *Nam fides bona exigit, ut arbitrium tale praestetur, quale viro bono convenit*⁽¹⁾. Δὲν πρέπει ὁ *conductor operis* νὰ ὑπόκειται εἰς τὸ αὐθαίρετον τοῦ κυρίου. Τοῦτο δ' ἄλλως ἀποτελεῖ ἐνταῦθα ἐφαρμογὴν εἰς εἰ-

(¹) §. 2 I. de cons. obl. 3. 22.

(¹) L. 24 pr. D. h. t., l. 77 D. pro socio 17. 2, l. 7 D. de contr. empt. etc. 18. 1.

δικήν περίπτωσιν κανόνος τινὸς γενικοῦ. Τῷ ὄντι ὁ Πρόκλος τίθησιν ὡς ἀρχὴν ἐν τῇ L. 76 D. pro socio 17. 2 ὅτι ὑπάρχουσι δύο εἶδη *κριτῶν* (*arbitrorum*): ἐκεῖνοι, ὧν ἡ διαγνώμη δύναται νὰ μὴ εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν ἐπιείκειαν, ὅπερ χωρεῖ ἐν τῇ περιπτώσει τῆς συνυποσχέσεως, καὶ οἱ ἄλλοι, οἵτινες τοῦναντίον ὀφείλουσι πάντοτε νὰ εἶνε ἄνδρες ἀγαθοί, οἱοιδήποτε καὶ ἂν ὠρίσθησαν ἐκ τῶν προτέρων. Προδήλως ἄρα, προκειμένου περὶ συναλλάγματος ἀγαθῆς πίστεως, εἶνε ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν κριτὰς δυναμένους νὰ κρίνωσιν ἐναντίον τῆς ἐπιεικείας. Ἐξ ἄλλου δ' ἡ ἐξουσία τοῦ τρίτου, κρίνοντος *ex aequo et bono*, δὲν εἶνε ἀπεριόριστος: οὕτως ἐκτιμᾷ μὲν τὴν ποιότητα τοῦ ἔργου, ἀλλὰ δὲν τῷ ἐπιτρέπεται νὰ παρεκτείνῃ τὴν προθεσμίαν⁽²⁾, ἐκτὸς ἂν ἡ τοῦ ἔργου ἐκτέλεσις ἐν τῇ ὠρισμένῃ προθεσμίᾳ εἶνε ἐξ ἀντικειμένου ἀδύνατος (L. 58 §. 1 D. h. t.).

13. *Εὐθύνη*. — Ἡ δευτέρα ὑποχρέωσις τοῦ *conductor operis* ἀπορρέει ἐκ τῆς πρώτης. Ὅφείλει νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ πράγματος, ὅπερ τῷ παρεδόθη ὡς ὕλη τῆς ἐργασίας του. Ἰδωμεν δὲ τίνα εἶνε ταύτης τῆς εὐθύνης τὰ ὅρια. Ἐν πρώτοις εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι εὐθύνεται ἔνεκα δόλου· διότι εἶνε κανὼν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἀδιαλείπτως κηρυττόμενος καὶ ἐπαναλαμβανόμενος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νομοδιδασκάλων, ὅτι ὀφείλει τις νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν ἀδικίαν τὴν ἐν γνώσει καὶ ἐκ προθέσεως ἐπενεχθεῖσαν⁽¹⁾. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ δόλου περιλαμβάνεται καὶ τὸ μέγα πταῖσμα, *lata culpa*, ἥτοι τὸ πταῖσμα τὸ συνιστάμενον ἐν τῷ μὴ νοεῖν ὅπερ πάντες νοοῦσι⁽²⁾. *magna culpa dolus est*, λέγει ὁ Παῦλος⁽³⁾.

⁽²⁾ L. 24 pr. D. h. t.

⁽¹⁾ L. 23 D. de R. J. 50. 17.

⁽²⁾ L. 213 §. 2, l. 223 pr. D. de V. S. 50. 16.

⁽³⁾ L. 226 αὐτ.

14. Εἶνε ὡσαύτως ἀναμφισβήτητον ὅτι ὁ *conductor operis* δὲν δύναται νὰ εἶνε ὑπεύθυνος ἔνεκα τῶν τυχηρῶν : τί δύναται νὰ αἰτιᾶται ὁ ἰδιοκτήτης ; Τὸ πρᾶγμα ἐδύνατο ν' ἀπολεσθῇ καὶ παρ' αὐτῷ, ὡς ἀπωλέσθῃ παρὰ τῷ ἐργάτῃ. Τὰ κείμενα κυροῦσι κατὰ τρόπον ἐναργῆ τὴν ἐφαρμογὴν τῆςδε τῆς ἀρχῆς : *Si tamen vi maiore opus prius interciderit, quam adprobaretur, locatoris periculo est* ⁽¹⁾).

Οὐχ ἦττον δ' ὅμως αὕτη ἡ ἀρχὴ ὑφίσταται δύο ἐξαιρέσεις :

1^{ον} *Si aliud actum sit* (=Εἰ ἄλλο τι συμπεφώνηται)⁽²⁾.
 Ἄν ὁ ἐργάτης ἀνέλαβεν ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ τὰ τυχηρὰ ἐν τῇ πράξει τῆς μισθώσεως. Ἡ συμφωνία δ' αὕτη οὐδὲν ἔχει τὸ ἀθέμιτον.

2^{ον} Ἄν τὸ πρᾶγμα τὸ ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τῆς μισθώσεως εἶνε ἀντικαταστατόν, πρᾶγμα λαμβανόμενον *in genere* (=κατὰ γένος), ὥστε ὁ *conductor operis* νὰ ὑποχρεῶται ν' ἀποδώσῃ οὐχὶ αὐτουσίως τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πρᾶγμα ἀλλ' ἕτερόν τι ὅμοιον πρὸς αὐτό.

15. Αὕτη ἡ δευτέρα ἐξαιρέσις φαίνεται ἡμῖν λογικῶς προκύπτουσα ἐκ τινος χωρίου τοῦ Ἀλφηνοῦ⁽¹⁾, ὅπου εὐρηγνται τὰ ἐπόμενα :

. . . . *Rerum locatarum duo genera esse, ut aut idem redderetur, sicuti quum vestimenta fulloni curanda locarentur, aut ejusdem generis redderetur, veluti quum argentum pusulatum fabro daretur, ut vasa fierent, aut aurum, ut annuli ; ex superiore causa rem domini manere, ex posteriore in creditum iri.*

(¹) L. 36, l. 37, l. 59 D. h. t.

(²) L. 36, l. 13 §. 5 D. h. t.

(¹) L. 31 D. h. t.

Ὅθεν ἡ διάκρισις εἶνε πολὺ σαφής : ὁ γναφεὺς ὁ παρὰ σοῦ λαμβάνων ἐνδύματα πρὸς διόρθωσιν ὑποχρεοῦται νὰ σοι ἀποδώσῃ τὰ αὐτὰ ἐνδύματα· ὅθεν διαμένουσιν ἰδιοκτησίᾳ σου καὶ ἐπομένως σὺ ἐξακολουθεῖς φέρων αὐτῶν τὸν κίνδυνον. Τοῦναντίον δ' ὁ χρυσοχόος ὁ παρὰ σοῦ λαμβάνων ἄσημον ἄργυρον ἵνα σοι κατασκευάσῃ σκευὴς τι, ὑποχρεοῦται νὰ σοι ἀποδώσῃ σκευὴς ὁμοίου ἀργύρου ἀλλ' οὐχὶ τὸν αὐτὸν ἄργυρον· ὁ ἄργυρος καθίσταται ἰδιοκτησίᾳ του, *in creditum itur* : αὕτη δὲ εἶνε ἡ τεχνικὴ ἔκφρασις, ἥς γίνεται χρῆσις ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ *mutuum*. Πῶς λοιπὸν ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι τοῦ πράγματος φέρει τὸν κίνδυνον ὁ ἐργάτης καὶ ὅτι καθίσταται ὑπεύθυνος καὶ ἔνεκεν ἀνωτέρας βίας ; Ἐν τούτῳ ἔχομεν τὴν ἀρχὴν τὴν γενικῶς παραδεδεγμένην προκειμένου περὶ χρεῶν *in genere*. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι μικρόν τι κατωτέρω ὁ Ἀλφηνὸς ἀποφαίνεται *conductorem culpam duntaxat debere*. Ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει, διότι ἐκεῖ ἀναφέρεται εἰς θέμα ὅλως εἰδικόν, ὅπερ εἶχε πρότερον ὑποβάλλῃ. Ὑποτίθῃσι πλοίαρχον λαμβάνοντα ἐν τῷ πλοίῳ ὠρισμένην τινὰ ποσότητα σίτου, ἀνήκουσαν εἰς πολλὰ πρόσωπα· αὐτὸς ἀποδίδωσι μέρος τοῦ σίτου εἰς τινὰ ἐξ αὐτῶν· τοῦ πλοίου ἀπολεσθέντος, δύναται νὰ καταδιωχθῇ διὰ τῆς ἀγωγῆς *oneris aver- si*, ἀγωγῆς κινουμένης *in duplum* ; Ὁ Ἀλφηνὸς ἀποφαίνεται ὅτι δὲν δύναται, διότι δὲν ὑπάρχει πταῖσμα ἐκ μέρους τοῦ πλοιάρχου. Ἀλλ' αὕτη ἡ ἀπόφανσις εἶνε πάντῃ ἄσχετος πρὸς τὴν *actio locati*.

16. Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν οὔτε δόλος οὔτε ἀνωτέρα βία ὑπάρχει ἀλλὰ πταῖσμα ἀπλοῦν. Καὶ ἐνταῦθα τὸ κοινὸν δίκαιον εἶνε ἡ εὐθύνη. Μία δὲ μόνη ἐγένετο ἐξαίρεσις ὑπὲρ τοῦ θεματοφύλακος, διότι παρέχει ὑπηρεσίαν κατὰ χάριν· ἀλλὰ καθ' ἣν περίπτωσιν τὸ συνάλλαγμα διαφέρει ἐκατέρω τῶν μερῶν, ἰσχύει τότε ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ γενικοῦ κανόνος : *Sed ubi utriusque utilitas vertitur, ut in emto, ut in locato, ut in dote, ut in pigno-*

re, ut in societate, et dolus, et culpa praestatur (¹).

17. Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ ἐννοῶμεν λέγοντες πταῖσμα, culpa; Κατὰ τίνα δὲ τρόπον πρέπει νὰ ἐκτιμᾶται;

Ἀρκεῖ ἄραγε νὰ παράσχη ὁ conductor operis εἰς τὸ εἰς αὐτὸν παραδεδομένον πρᾶγμα τὴν φροντίδα, ἣν συνήθως καταβάλλει εἰς τὰ ἴδια πράγματα; Οὐχί· ὀφείλει νὰ προσενεχθῇ πρὸς αὐτὸ ὡς ἀγαθὸς οἰκογενειάρχης, δηλαδὴ ὡς ἤθελε πράξῃ ὁ ἐπιμελέστατος ἄνθρωπος. *Culpa autem abest, si omnia facta sunt, quae diligentissimus quisque observaturus fuisset*(¹).

Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα, ὡς ὅταν ὑπάρχῃ ἐταῖρος ἢ κοινωνός, περὶ προσώπου ἔχοντος συμφέρον ἐν τῇ διατηρήσει τοῦ πράγματος, *propter suam partem causam habuit gerendi*(²). Τὸ πταῖσμα ἐκτιμᾶται (ὡς λέγουσιν οἱ ὑπομνηματισαὶ) *in abstracto*(³), δηλαδὴ κατὰ τύπον ἀφηρημένον, καθ' ὃν ὀφείλει τις νὰ ρυθμίσῃ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ(⁴).

Τὰ κείμενα παρέχουσιν ἡμῖν συχνὰς ἐφαρμογὰς ταύτης τῆς διδασκαλίας.

Ὁ Κέλσος ἐξομοιοῖ τὴν ἀνεπιτηδειότητα πρὸς τὸ πταῖσμα. *Celsus etiam imperitiam culpa adnumerandam — scripsit*(⁵). Ὁ Οὐλπιανὸς ὑποτίθῃσιν ὅτι λίθος πολύτιμος, δοθεῖσα εἰς κοσμηματοποιὸν ἵνα ἐμβάλῃ αὐτὴν εἰς πυελίδα ἢ ἐγγλύψῃ (*insculpenda*), θραύεται· ὁ κύριος ἔχει τὴν ἀγωγὴν *locati*, ἂν ἡ ἀνικανότης τοῦ ἐργάτου ὑπῆρξε τῆς

(¹) L. 5 §. 2 D. commod. 13. 6.

(¹) L. 25 §. 7 D. h. t.

(²) L. 25 §. 16 D. fam. ercisc. 10. 2.

(³) I. Heineccius Elem. juris §. 787.

(⁴) I. περὶ τῆς τῶν πταισμάτων θεωρίας κατὰ τὸ δίκαιον τῶν Ῥωμαίων Ducaurroy τόμ. Β', ἀρ. 1071 — 1078, Ortolan τόμ. Β', σελ. 307—311.

(⁵) L. 9 §. 5 D. h. t.

θραυσεως ἢ αἰτία⁽⁶⁾. Ὁ Παῦλος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Λαβέωνος⁽⁷⁾, ἀποφαίνεται ὅτι τὸν ὄλεθρον τὸν ἐπελθόντα ἔνεκεν ἐλαττώματος τοῦ ἔργου (*vitio operis*) φέρει ὁ ἐργολάβος.

Ἄν τὸ ἔργον ἀνελήφθῃ κατ' ἀποκοπὴν, ἢ εὐθύνη τοῦ *conductor* περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ ἔργον. Ἄν δὲ τὸ ἔργον ἀνελήφθῃ κατὰ πόδας ἢ κατὰ μέτρα (*in pedes mensurasve praestandum*), ἡ εὐθύνη περιορίζεται ἐν τῷ μέρει τοῦ ἔργου τῷ μὴ καταμετρηθέντι ἔτι⁽⁸⁾.

Πότε δὲ παύει ἡ εὐθύνη τοῦ *conductor operis*; Ἐν γένει ἀφ' ἧς λάβῃ χώραν ἐξέτασις καὶ ἐπιδοκιμασία τοῦ ἔργου, *receptio operis*. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξαίρεσωμεν τὴν περίπτωσηιν τῶν δημοσίων ἔργων τῶν ὑπ' ἀρχιτέκτονος ἀναληφθέντων. Ἡ l. 8 C. de oper. publ. 8. 12 ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων εὐθύνεται ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ἔτη ἀπὸ τῆς τοῦ ἔργου ἀποπερατώσεως.

2^ο Ὑποχρεώσεις τοῦ *locator operis*.

18. Ἡ μόνη τοῦ *locator operis* ὑποχρέωσις συνίσταται ἐν τῇ πληρωμῇ τοῦ μισθοῦ (*merces*). Εἶδομεν δ' ἀνωτέρω τὴν φύσιν τοῦ μισθοῦ καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὀφείλει νὰ προσδιορίζηται· δὲν ἐπανερχόμεθα λοιπὸν εἰς τοῦτο τὸ ἀντικείμενον καὶ μεταβαίνομεν εἰς τὴν μίσθωσιν ἐργασίας.

§. 2. — Ὑποχρεώσεις γεννώμεναι ἐκ τῆς μισθώσεως ἐργασίας.

1^ο Ὑποχρεώσεις τοῦ *locator operarum*.

19. Ἡ ὑποχρέωσις τοῦ *locator operarum* συνίσταται

(⁶) L. 13 §. 5 αὐτ.

(⁷) L. 62 αὐτ.

(⁸) L. 36 αὐτ.

ἐν τῇ παροχῇ τῆς ὑπεσχημένης ἐργασίας ἐπὶ τὸν συμπε-
φωνημένον χρόνον. Οὐδὲν δ' ὅριον φαίνεται διαγραφόμενον
ἐνταῦθα εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν συμβάσεων, οὐδεὶς περιο-
ρισμὸς εἴτε περὶ τῆς διαρκείας εἴτε περὶ τῆς φύσεως τῆς
ἐργασίας.

*Homo liber, qui statum suum in potestate habet, et pe-
jorare eum et meliorem facere potest, atque ideo operas
suas diurnas nocturnasque locat*⁽¹⁾. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι
ὁ Παπινιανὸς (L. 71 §. 2 D. de cond. et dem. 35. 1)
κηρύττει τὴν ἀρχὴν ὅτι ὑποχρέωσις ἐναντία πρὸς τὴν ἐ-
λευθερίαν εἶνε ἄκυρος. *Potest dici non esse locum cautio-
ni, per quam jus libertatis infringitur.*

Ἄλλ', οὕτως ὁμιλῶν, ἀναφέρεται εἰς περίπτωσιν ὅλως
εἰδικήν, τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ διαθέτης ἐπέβαλεν εἰς
τὸν κληροδόχον ὅρους ἐπηρεάζοντας εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν
αὐτοῦ, ὡς παραδείγματος χάριν νὰ μὴ νυμφευθῇ ἢ νὰ μὴ
καταλίπη τὸν τάφον ἐκείνου κτλ. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ νο-
μοδιδάσκαλος προστίθῃσιν ἀμέσως ἐξαίρεσιν περὶ τῶν ἀ-
πελευθέρων τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος : *Sed in defuncti libertis
alio jure utimur.*

20. Ὁ *locator operarum* δὲν εὐθύνεται ἔνεκα τῶν ἀπο-
τελεσμάτων τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, μὴ ἐγγυώμενος τὸ πα-
ράπαν τὴν ἀγαθὴν τοῦ ἔργου ποιότητα. Ἄλλ' ἐνταῦθα
πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν ἡμετέραν προσοχὴν μὴ τυχὸν
περιπέσωμεν εἰς σύγχυσιν. Εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποχρεωταί
τις εἰς ἐκτέλεσιν ὠρισμένης τινὸς ἐργασίας ἐπὶ τῷ δεῖνι
καθ' ἡμέραν μισθῷ — καὶ ἐν τούτοις νὰ ὑπάρχη *locatio
operis* καὶ ἐπομένως εὐθύνη τῷ ἐργάτῃ. Τὸ πᾶν ἐξήρτη-
ται ἐκ τῆς προθέσεως τῶν μερῶν : εἰ μὲν αὐτὰ προέθεντο
ὠρισμένον τι ἔργον τετελεσμένον, ὑπάρχει *locatio operis*.
εἰ δὲ τὸναντίον εἶχον κατὰ νοῦν τὴν ἐργασίαν καθ' ἑαυ-

(¹) *Pauli Sententiae lib. II, tit. XVIII de locato et
conducto, §. 1.*

τὴν καὶ οὐχὶ τὸ τέρμα, εἰς ὃ καταλήγει, ὑπάρχει *locatio operarum*⁽¹⁾.

Ἄλλως δὲ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ περίστασις ὅτι ἡ μίσθωσις συνωμολογήθη ἐπὶ τῷ δεῖνι μισθῷ καθ' ἡμέραν δὲν εἶνε πάντοτε ἀδιάφορος· δυνατὸν νὰ δεικνύη παρὰ τῷ κυρίῳ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ διευθύνῃ αὐτὸς τὴν ἐργασίαν. *Ut arbitrio domini opus efficeretur*. Τότε ὁ *conductor operis* προσεγγίζει πρὸς τὸν *locator operarum*, μὴ εὐθυνόμενος καὶ αὐτὸς ἔνεκα τῆς τοῦ ἔργου ποιότητος⁽²⁾.

2^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ *conductor operarum*.

21. Ἡ ὑποχρέωσις αὐτοῦ συνίσταται (ὡς ἡ τοῦ *locator operis*) ἐν τῇ πληρωμῇ τοῦ συμφωνηθέντος μισθοῦ.

Ὁ *locator operarum* δικαιοῦται νὰ λάβῃ ὁλόκληρον τὴν ἀντιμισθίαν καὶ ὅταν ἡ ἐργασία του ματαιωθῇ ἢ διακοπῇ, ἂν τὸ γεγονός ἐπῆλθε διὰ περιστάσεως⁽¹⁾ ἀνεξαρτήτου τῆς θελήσεώς του. *Qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit, quominus operas praestet*.

Εἶνε κανὼν γενικὸς ὅτι ἡ αἴρεσις ὑπολαμβάνεται ἐκπληρωθεῖσα, ὅταν ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῆς κωλυθῇ ὑπὸ τοῦ ἔχοντος ἐν τῇ ἀποκωλύσει συμφέρον. *In jure civili receptum est* [λέγει ὁ Οὐλπιανός⁽²⁾], *quoties per eum, cujus interest, condicionem non impleri, fiat, quominus impleatur, perinde haberi, ac si impleta condicio fuisset*⁽³⁾. Ἄλ-

(1) L. 51 §. 1 D. h. t.

(2) L. 51 §. 1 ἐν τέλει αὐτ.

(1) L. 38 pr. αὐτ.

(2) L. 161 D. de R. J. 50. 17.

(3) Πρόσθετε l. 24, l. 81 D. de cond. et dem. etc. 35. 1, l. 50 D. de contr. emt. etc. 18. 1, l. 32 §. 1 D. de usur. etc. 22. 1, l. 85 D. de V. O. 45. 1.

λ' ἐνταῦθα ὑπάρχει τι περιπλέον : ὁλόκληρος ἡ ἀντιμισθία ὀφείλεται διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ὁ *locator operarum* ἐνήργησε πᾶν τὸ ἐπ' αὐτῷ ἐν' ἀξιώθῃ τῆς ἀντιμισθίας. Ἀλλ' ὅμως ἀντιγραφὴ τῆς τοῦ Ἀντωνίνου ἐπήγαγεν εἰς τοῦτον τὸν κανόνα ἐπεικῇ τινα τροποποίησιν : ὁ ἐργάτης ὀφείλει νὰ ὑποστῇ τὴν ἀπὸ τῆς ἀντιμισθίας αὐτοῦ ἀφαίρεσιν παντὸς ὅ,τι ἐδυνήθη νὰ κερδήσῃ παρ' ἄλλου (L. 19 §. 9 D. h. t.).

22. Οἱ ὑπομνηματισταὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου εὗρον ταύτην τὴν διδασκαλίαν ἐναντίαν πρὸς τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς μισθώσεως· ἐζήτησαν λοιπὸν νὰ περιορίσωσι τὴν ἔννοιαν τοῦ 38. νόμου δι' ἐρμηνείας συσταλτικῆς⁽¹⁾. Διέκριναν δὲ τρεῖς περιπτώσεις ἀνωτέρας βίας : τὴν ἀνωτέραν βίαν τὴν βαρύνουσαν τὸν κύριον, τὴν τὸν ἐργάτην βαρύνουσαν καὶ τὴν οὔτε τοῦτον οὔτ' ἐκεῖνον βαρύνουσαν· μόνον δ' ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει παρέχουσι τὴν πληρωμὴν ὁλοκλήρου τῆς ἀντιμισθίας. Ἀλλ' αὕτη ἡ ἐρμηνεία, ἣν ἡσπᾶσαντο ὕστερον πολυάριθμοι συγγραφεῖς, φαίνεται μοι ἡμαρτημένη· ἡ ἔννοια τῶν λέξεων *si per eum non stetit* προσδιορίζεται ἐντελῶς ὑπὸ τοῦ 33. νόμου, ὅπου ὁ νομοδιδάσκαλος Ἀφρικανὸς μεταχειρίζεται τοὺς αὐτοὺς ὅρους ἵνα κρίνῃ ὑπόθεσιν, καθ' ἣν προφανῶς ἡ ἀνωτέρα βία προέρχεται ἐκ γεγονότος ἀλλοτρίου πρὸς ἀμφοτέρω τὰ μέρη. Πρόκειται περὶ ἀγροῦ ἐκμισθωθέντος, ἔπειτα δὲ δημευθέντος. Ὁ νομοδιδάσκαλος ἀποφαίνεται : *teneri te actione ex conducto, ut mihi frui liceat, quamvis per te non stet, quominus id praestes*.

Ἡ ἀντίθεσις τῶν δύο τούτων κειμένων δεικνύει σαφῶς ὅτι σχετικῶς πρὸς τοῦτο τὸ ἀντικείμενον αἱ ἀρχαὶ τῆς μισθώσεως τῶν πραγμάτων εἶνε ξέναι πρὸς τὴν μίσθωσιν ἐργασίας καὶ δὴ ὅτι ὑπάρχει ἀντινομία μεταξὺ αὐτῶν.

Ἐν τῇ μισθώσει ἐργασίας ἐφαρμόζομεν τὰς ἀρχὰς τῆς

⁽¹⁾ *Voët Locati conducti* ἀρ. 27.

πωλήσεως ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγομεν ἀποτελέσματα. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τοῦ *locator* εἶνε διαδοχική, ὅτι ἀνανεοῦται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, — ἀλλ' ἐν τίνι κατ' οὐσίαν συνίσταται ἡ ὑποχρέωσις αὐτῇ; Ὁ *locator operarum* δὲν ὑπὶχνεῖται ἀκριβῶς τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐργασίαν· ὑπὶσχνεῖται νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, δηλαδὴ τὴν φυσικὴν ἢ πνευματικὴν αὐτοῦ ἐνεργητικότητα, εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ *conductor*. Ὁθεν, τούτου γενομένου, ἡ ὑποχρέωσις αὐτοῦ ἐξεπληρώθη, οἰαιδὴποτε ἄλλως καὶ ἂν ᾧσιν αἱ περιστάσεις, ὧν ἕνεκεν αὕτη ἡ ἐργασία καθίσταται ἀνωφελὴς τῷ *conductor*. Τοῦτο δ' ἀληθεύει καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ἀρρώστιας τοῦ ὑπηρέτου· ὅπερ καὶ ὁ νομοδιδάσκαλος Παῦλος ἀποφαίνεται διὰ τῶν ἐξῆς ὠραίων λόγων: *Servire enim nobis intelliguntur etiam hi, quos curamus aegros, qui cupientes servire propter adversam valetudinem impediuntur*⁽²⁾.

§. 3. — Κανόνες κοινοὶ εἰς τε τὴν μίσθωσιν ἔργου καὶ τὴν μίσθωσιν ἐργασίας.

23. 1^{ον}. Ἡ μίσθωσις ἔργου δύναται ν' ἀσφαλισθῇ διὰ πασῶν τῶν ἐγγυήσεων, ἃς ἐπιδέχονται τὰ λοιπὰ συναλλάγματα. Ὁ νομοδιδάσκαλος Οὐλπιανὸς⁽¹⁾ μνημονεύει εἰδικῶς τοῦ ἀλληλεγγύου: *Duo rei locationis in solidum esse possunt*.

2^{ον} Δύναται νὰ προσλάβῃ πρόσθετα σύμφωνα (*pacta adjecta*). Ταῦτα δὲ τὰ σύμφωνα ἔχουσι τὴν αὐτὴν τῷ συναλλάγματι ἰσχύν, ὅπωςδὴποτε καὶ ἂν τροποποιῶσιν αὐτό, εἴτε μετριάζοντα εἴτ' ἐπαυξάνοντα τὴν ὑποχρέωσιν. *Pacta enim conventa bonae fidei iudiciis insunt*⁽²⁾. Ἀλλ' ὅ-

⁽²⁾ L. 4 §. 5 D. de statu lib. 40. 7.

⁽¹⁾ L. 13 §. 9 D. h. t.

⁽²⁾ L. 7 §. 5 D. de pactis 2. 14.

μως δέον νὰ προστεθῶσιν *in continenti*, ἢ, ἂν προστιθῶνται *ex intervallo*, νὰ παρεμβληθῶσι *re non secuta*, τῆς ἐκτελέσεως μὴ ἀρξαμένης ἔτι, ἢ τοῦλάχιστον ἐπαναχθέντων τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν κατάστασιν⁽³⁾.

ΤΜΗΜΑ Β' — ΑΓΩΓΑΙ

24. Εἶδομεν ἄρτι ὅτι τὸ συνάλλαγμα τῆς μισθώσεως ἔργου καὶ ἐργασίας δημιουργεῖ ὑποχρεώσεις, δηλαδὴ νομικὴν ἀνάγκην πρὸς ἐκπλήρωσιν ὠρισμένων τινῶν γεγονότων ἢ τινῶν ὠρισμένων παροχῶν⁽¹⁾.

Πλὴν δὲν ἀρκεῖ νὰ κηρύττῃ ἡ κοινωνία τὴν ὑπαρξίν δικαιώματός τινος, ἀλλ' ὀφείλει ἔτι νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητα αὐτοῦ καὶ νὰ τῷ παράσχῃ ἰσχύν, δι' ἧς νὰ ἐμφανίζεται καὶ νὰ ἐπιβάλληται ἐν τῷ βίῳ τῷ πρακτικῷ.

Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ γνωστὸν ὅτι ὑπῆρξαν τρεῖς μεγάλαι περίοδοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

25. *Πρώτη περίοδος· ἀγωγαὶ τοῦ νόμου.* — Πρώτη ὑπῆρξεν ἡ τῶν ἀγωγῶν τοῦ νόμου. Ἐκάστη δὲ τούτων τῶν ἀγωγῶν ἀπετέλει καθ' ἑαυτὴν ὁλόκληρον διαδικασίας σύστημα. Ἦσαν δὲ πέντε τὸν ἀριθμόν :

Actio sacramenti.

- *per iudicis postulationem.*
- *per condictionem.*
- *per manus injectionem.*
- *per pignoris capionem.*

Δὲν προτιθέμεθα νὰ ἐπιληφθῶμεν ἐνταῦθα λεπτομερειῶν ἀλλοτρίων πρὸς τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν.

⁽³⁾ L. 58 D. de pactis 2. 14, l. 72 D. de contr. emt. etc. 18. 1.

⁽¹⁾ L. 3 pr. D. de obl. et act. 44. 7.

Εἰπωμεν δὲ μόνον ὅτι ἀπὸ ταύτης τῆς ἐποχῆς οἱ νομο-
διδάσκαλοι ἀναγνωρίζουσιν ὅτι αἱ ὑποχρεώσεις αἱ γεννώ-
μεναι ἐκ τῆς μισθώσεως πρέπει νὰ ἐκτιμῶνται κατὰ τὴν
πίστιν τὴν ἀγαθὴν. *Quidem Scaevola pontifex maximus
summam vim esse dicebat in omnibus iis arbitriis, in qui-
bus adderetur : ex fide bona ; fideique bonae nomen exis-
timabat manare latissime idque versari in tutelis, societa-
tibus, fiduciis, mandatis, rebus emptis venditis, conductis
locatis, quibus vitae societas contineretur*⁽¹⁾. Κατὰ συνέ-
πειαν δὲ αὗται αἱ ὑποχρεώσεις εὐρηνται κεκυρωμέναι διὰ
τῆς ἀγωγῆς *per iudicis postulationem*, ἥς δυνάμει ὁ πραι-
τωρ παρέχει εἰς τοὺς διαδίκους δικαστὴν (*arbiter*) περι-
βεβλημένον δι' εὐρυτάτης ἐξουσίας καὶ οὐ τὴν ἀπόφασιν
ὀφείλει νὰ ἐμπνεύσῃ μᾶλλον ἢ ἐπιείκεια ἢ ἡ στενὴ τοῦ ἀ-
στικοῦ δικαίου τήρησις. *Praeclarum a maioribus accepi-
mus morem rogandi iudicis, si ea rogaremus quae salva
fide facere possit*⁽²⁾.

Τίνες δὲ λόγοι ἐπέβαλον οὕτως εἰδικὸν χαρακτῆρα εἰς
τὰς δικαστικὰς κρίσεις περὶ μισθώσεως καὶ ἄλλων συναι-
νετικῶν συναλλαγμάτων ;

Πρῶτον μὲν αὐτὴ τοῦ συναλλάγματος ἡ γένεσις, κατα-
γομένου, ὡς ἤδη εἶδομεν (ἀρ. 2), ἐκ τοῦ δικαίου τοῦ τῶν
ἐθνῶν, ἔπειτα δὲ τὸ σύνθετον καὶ πολλαπλοῦν τῶν σχέ-
σεων, ἃς παράγει μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἐγκατάλειψις
τῆς μισθώσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀμφοτεροβαρῶν συναλλαγ-
μάτων εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἀστικοῦ δικαίου θὰ ἦτο
ἀνατροπὴ τῆς κοινωνίας· διότι δι' αὐτῶν ἡ κοινωνία ὑφί-
σταται, *quibus societas continetur*, κατὰ τὴν ὥραιαν τοῦ
Κικέρωνος ἔκφρασιν.

26. Δευτέρα περίοδος· τυπικὴ διαδικασία.—Κατὰ τὴν

⁽¹⁾ Κικέρων *De Officiis* III, 17.

⁽²⁾ Κικέρων αὐτ., 10. Ἱ. Ortolan τόμ. Β', σελ. 412
καὶ 413.

δευτέραν ιδίως περίοδον τοῦ διαδικαστικοῦ τῶν Ῥωμαίων δικαίου, ἰσχύοντος ἤδη τοῦ τυπικοῦ συστήματος, ἀναφαίνεται ἡ σπουδαιότης τοῦ γεγονότος, ὅπερ ἄρτι παρ-στήσαμεν.

Ἡ ἀγωγὴ ἐνταῦθα εἶνε τύπος τις ὑπὸ τοῦ πραίτωρος εἰς τοὺς διαδίκους παραδιδόμενος καὶ προσδιορίζων τὸ ζήτημα, ὅπερ ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ λύσῃ. Ὅταν ὁ τύπος διαγράφηται *in jus*, δηλαδή ὅταν τίθησι ζήτημα τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ περιορισθῇ αὐστηρῶς ἐν τοῖς ῥήμασιν αὐτοῦ καὶ αἱ παρεπόμεναι τῇ ὑποθέσει περιστάσεις, ὅσον ἰσχυραὶ καὶ ἂν ᾧσι, δὲν δύνανται νὰ τροποποιήσωσι τὴν αὐστηρότητα τῆς ἀποφάσεως. Ἀλλὰ κατὰ τινὰς περιπτώσεις ὁ πραίτωρ, θεὸς ἤδη τὸ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ζήτημα, προσετίθη εἰς τὸν τύπον τὰς ἐξῆς τρεῖς λέξεις: *ex fide bona* ἢ ἄλλας τινὰς ἀναλόγους⁽¹⁾. Τότε ἡ ἐξουσία τοῦ δικαστοῦ εἶχε πλείονα ἑκτασιν, ἐξασκουμένη ἐν σφαίρᾳ εὐρυτέρᾳ· τὴν ἐπιείκειαν ἔδει νὰ ἔχῃ ὁδηγὸν καὶ τῶν διαδίκων οἱ ἰσχυρισμοὶ δὲν εἶχον ἄλλον κανόνα ἢ τὴν πίστιν τὴν ἀγαθὴν.

Τοῦτο δὲ συμβαίνει κατὰ πάσας τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς πρόκειται περὶ μισθώσεως, ὡς μαρτυροῦσι πολυάριθμα κείμενα⁽²⁾.

27. Τέσσαρες δὲ συνέπειαι ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀγωγὴ εἶνε ἀγαθῆς πίστεως.

1^ο Οὐδὲν ἀντίκειται μᾶλλον εἰς τὴν πίστιν τὴν ἀγαθὴν ἢ ὁ δόλος⁽¹⁾. Ὅθεν ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸν δόλον, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη ν' ἀντιταχθῇ ἡ

(¹) I. Ortolan τόμ. Β', σελ. 472.

(²) I. de cons. obl. 3. 22, §. 28 I. de act. 4. 6, Gai. IV §. 62.

(¹) L. 3 §. 3 D. pro socio 17. 2. Ducaurroy ἀρ. 1286. Ortolan σελ. 474.

ἐνστάσις *doli mali*. *Judicium fidei bonae continet in se doli mali exceptionem*⁽²⁾.

Ἐφαρμογὴν ταύτης τῆς ἀρχῆς εἶδομεν (ἀρ. 23) καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ πρόσθετα σύμφωνα καὶ πλὴν τούτου καθ' ὅσον ἀποβλέπει εἴτε εἰς τὴν προθεσμίαν τῆς ἐκτελέσεως εἴτε εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτήν (ἀρ. 12).

2^ο Ἐν ἐλλείψει συμφωνιῶν ῥητῶν τὰ δικαιώματα τῶν μερῶν προσδιορίζονται ὑπὸ τῆς συνηθείας: *Ea enim, quæ sunt moris et consuetudinis, in bonæ fidei judiciis debent venire*⁽³⁾.

3^ο Ὁ συμψηφισμὸς ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ καὶ μὴ ὑπαρχούσης ἐνστάσεως δόλου.

Tamen judici nullam — — compensationis rationem habere — — formulae verbis praecipitur; sed quia id bonæ fidei iudicio conveniens videtur, ideo officio ejus contineri creditur⁽⁴⁾.

Οὗτος ὁ συμψηφισμὸς ἔχει χώραν *ex eadem causa et dispari specie* τοῦτο δ' οἴκοθεν ἐννοεῖται ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ δικαίῳ, καθ' ὃ πᾶσα καταδίκη ἦτο χρηματική.

4^ο Τέλος οἱ τόκοι τοῦ ὀφειλομένου πράγματος προστίθενται εἰς τὸ κεφάλαιον ἀπὸ τῆς ὑπερμερίας.

In bonæ fidei contractibus ex mora usurae debentur⁽⁵⁾.

28. Ὡς εἶδομεν ἤδη, τὸ συνάλλαγμα τῆς μισθώσεως, ἀμφοτεροβαρὲς ὄν, παράγει ἐκατέρωθεν ὑποχρεώσεις· ἐκάτερα τάξις τῶν ὑποχρεώσεων τούτων κέκτῃται ἰδίαν ἀγωγὴν, *actio locati*, ὅταν ἐνάγων εἴνε ὁ *locator*, καὶ *actio conducti*, ὅταν ὁ *conductor* ἐνάγῃ.

(2) L. 84 §. 5 D. de leg. et fid. 30 I^ο.

(3) L. 31 §. 20 D. de ædil. et. etc. 21. 1.

(4) Gai. IV §. 63. §. 30 I. de act. 4. 6. Ducaurroy ἀρ. 1247.

(5) L. 32 §. 2 D. de usur. etc. 22. 1.

Ἐάν δὲ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία περὶ τοῦ πότερον τῶν μερῶν ἐπέχει τόπον *locator* καὶ ἀντιστρόφως, γίνεται χρῆσις τῆς ἀγωγῆς *praescriptis verbis*⁽¹⁾, ἀγωγῆς *in factum* ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ἡ *demonstratio* ἐκτίθησι τὸ γεγονὸς ἀντὶ τοῦ ὀνομάσῃ αὐτό, ἀλλὰ διαγεγραμμένης ἄλλως *in jus* ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι τίθησι ζήτημα τοῦ ἀστικοῦ δικαίου.

29. Τρίτη περίοδος· ἑκτακτος διαδικασία. — Μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὴν τρίτην περίοδον τοῦ διαδικαστικοῦ τῶν Ῥωμαίων δικαίου, τὴν ἑκτακτον διαδικασίαν. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς δίκης, τὸ *judicium*, ἐκλείπει· ἡ διάγνωσις τῆς διαφορᾶς ἀνήκει ὁλόκληρος εἰς τὸν ἄρχοντα· οὕτω δὲ ἡ δίκη περατοῦται *in jure*.

Αὕτη ἡ διαδικασία, ὡς ἐμφαίνει καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἐθεσμοθετήθη κατ' ἀρχὰς ὡς ἐξαίρεσις τοῦ κοινοῦ δικαίου περὶ ὠρισμένων τινῶν περιπτώσεων, ὧν ὁ ἀριθμὸς προέβαινε διηνεκῶς αὐξάνων.

Ἐν αὐταῖς δ' ὑπῆρχον τὰ ζητήματα τῶν τιμητικῶν ἀμοιβῶν (*honoraria*)⁽¹⁾. Θὰ παραστήσωμεν δὲ παρακατιόντες τὴν ἐννοιαν τῶν τιμητικῶν ἀμοιβῶν καὶ πῶς αὐταὶ διακρίνονται ἀπὸ τοῦ μισθοῦ (ἀρ. 35—37).

Μετ' οὐ πολὺ δ' ἡ ἐξαίρεσις κατέστη κανὼν καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ *extra ordinem sunt omnia judicia*⁽²⁾· πᾶσαι αἱ δίκαι εἶνε ἑκτακτοι.

(1) L. 1 §. 1 D. de praescr. verb. 19. 5.

(1) L. 5 pr. D. de extr. cogn. etc. 50. 13.

(2) §. 8 I. de interd. 4. 15, pr. I. de success. subl. etc. 3. 12.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΠΩΣ ΑΠΟΣΒΕΝΝΥΤΑΙ Η ΜΙΣΘΩΣΙΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

30. Παρηκολουθήσαμεν ἤδη τῇ μισθώσει ἔργου καὶ ἐργασίας κατὰ πάσας τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς τὰς περιόδους· οὕτω δὲ παρέστημεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς καὶ ἐξητάσαμεν τὰ ἀποτελέσματά της, δηλαδή τὰς ὑποχρεώσεις ἃς δημιουργεῖ καὶ τὰς ἀγωγὰς ἃς κέκτηται· δὲν ὑπολείπεται ἄρα ἡμῖν ἢ νὰ ἴδωμεν τὸν τρόπον καθ' ὃν ἀποσβέννυται.

Κείμενα ἐλλείπουσιν ἡμῖν ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ κεφαλαίῳ, ἀναμφιβόλως διότι τὸ πρᾶγμα ἐφάνη πολὺ ἀπλοῦν εἰς τοὺς Ῥωμαίους νομοδιδασκάλους. Τῷ ὄντι οἱ τρόποι τῆς ἀποσβέσεως προκύπτουσιν ἐνταῦθα ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων.

Οὗτοι δὲ πλὴν τῶν γενικῶν τρόπων, οἷον τῆς ἀνανεώσεως, τῆς ἀμοιβαίας διαφωνίας (*mutuus dissensus*) κτλ.⁽¹⁾, εἶνε οἱ ἑξῆς :

1^{ον} Ἡ τοῦ ἔργου ἐκτέλεσις·

2^{ον} Ἡ λῆξις τοῦ συμπεφωνημένου χρόνου περὶ τῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας·

3^{ον} Ἡ ἀπώλεια τοῦ πράγματος ὅπερ ὤφειλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὕλη εἰς τὴν ὑπεσχημένην ἐργασίαν·

4^{ον} Ἡ φυσικὴ ἢ πνευματικὴ τοῦ ἐργάτου ἀνικανότης·

5^{ον} Ὁ θάνατος τοῦ *locator operarum* ἢ τοῦ *conductor operis*⁽²⁾.

Ἐν γένει ἀληθῶς τὸ συνάλλαγμα τῆς μισθώσεως ὑφίσταται καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἑτέρου τῶν μερῶν. *Viam*

(¹) I. quibus modis etc. 3. 29.

(²) Ortolan τόμ. Β', σελ. 269.

veritatis ignoras (λέγει ὁ αὐτοκράτωρ Γορδιανός)⁽³⁾, *in conductionibus non succedere heredes conductoris existimans, quum, sive perpetua conductio est, etiam ad heredes transmittatur, sive temporalis, intra tempora locationis heredi quoque onus contractus incumbat.*

Ἄλλ' ἐν τῇ μισθώσει βιομηχανίας αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον τοῦ συναλλάγματος εἶνε γεγονός τι, τὸ προσωπικώτατον πάντων τῶν γεγονότων, ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἐργασία· τὸ ὀφειλόμενον ἄρα πρᾶγμα ταυτίζεται τρόπον τινὰ μετὰ τοῦ προσώπου τοῦ ὀφειλέτου καὶ συνεκλείπει μετ' αὐτοῦ.

⁽³⁾ L. 10 C. h. t.

ΑΓΓΕΛΙΑ

Αύξηθεις ὡν κατὰ πολὺ τῶν σημειώσεων καὶ εὐρυτέρας περιλαβουσῶν ἀναπτύξεις, ἀναγκαία ἐγένετο ἢ ἐν ἰδίῳ τομιδίῳ ἔκδοσις αὐτῶν, τιμωμένῳ, ὅσον καὶ τὸ παρὸν, δύο νέων δραχμῶν.

	Ἀριθ.	Σελ.
§. 2. — Ὑποχρεώσεις γεννώμεναι ἐκ τῆς μισθώσεως ἐργασίας.	19—22.	αὐτ.
1 ^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ <i>locator operarum</i> . . .	19—20.	αὐτ.
2 ^{ον} Ὑποχρεώσεις τοῦ <i>conductor operarum</i> . .	21—22.	49.
§. 3. — Κανόνες κοινοὶ εἰς τε τὴν μισθωσιν ἔργου καὶ τὴν μί- σθωσιν ἐργασίας	23.	51.
ΤΜΗΜΑ Β' — Ἀγωγαί	24—29.	52.
1 ^η περίοδος : Ἀγωγαὶ τοῦ νόμου	25.	αὐτ.
2 ^α περίοδος : Τυπικὴ διαδικασία	26—28.	53.
3 ^η περίοδος : Ἐκτακτος διαδι- κασία	29.	56.
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε' — ΑΠΟΣΒΕΣΙΣ . .	30.	57.
Ἀγγελία		59.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000000227

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τιμᾶται δύο νέων δραχμῶν.

